

Вищий навчальний заклад “Український католицький університет”

Факультет суспільних наук

назва факультету

Кафедра теорії права та прав людини

(повна назва кафедри)

Пояснювальна записка

до дипломного проекту (магістерської роботи)

магістр

(освітній ступінь)

на тему “Право на відшкодування шкоди, завданої здоров’ю”

Виконав:

студент II курсу, групи СПЛ 19/М

спеціальності 081 “Право”

(шифр і назва спеціальності)

Лисик К.-Д.Т.

(прізвище та ініціали)

Керівник

Сенюта І.Я., д.ю.н.

(прізвище та ініціали)

Рецензент Навроцька Ю.В., к.ю.н.

(прізвище та ініціали)

Львів – 2021 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ШКОДА ЯК ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ.....	8
1.1. Поняття “шкода” та її розмежування із поняттям “збитки”	8
1.2. Право на відшкодування шкоди, завданої здоров’ю	16
РОЗДІЛ II. ВІДШКОДУВАННЯ МАЙНОВОЇ (МАТЕРІАЛЬНОЇ) ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ЗДОРОВ’Ю.....	21
2.1. Відшкодування майнової (матеріальної) шкоди, завданої здоров’ю, у договірних зобов’язаннях.....	26
2.2. Відшкодування майнової (матеріальної) шкоди, завданої здоров’ю, у деліктних правовідносинах.....	39
РОЗДІЛ III. ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ (НЕМАЙНОВОЇ) ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ЗДОРОВ’Ю.....	47
3.1. Відшкодування моральної (немайнової) шкоди, завданої здоров’ю, у договірних зобов’язаннях.....	51
3.2. Відшкодування моральної (немайнової) шкоди, завданої здоров’ю, у деліктних правовідносинах.....	57
3.3. Податкові аспекти відшкодування моральної шкоди, завданої здоров’ю.....	71
ВИСНОВКИ.....	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	87
ДОДАТОК.....	98

ВСТУП

Цінність здоров'я для людини складно переоцінити. Здоров'я – це багатогранне невидиме життя всередині кожної людини, яке надає їй можливість повноцінно жити.

Люди здатні належно функціонувати лише за наявності здоров'я. Однак, на жаль, здоров'я людини постійно перебуває під загрозою ушкодження, як поворотного, так і неповоротного. Причинами цього можуть бути як обставини, які залежать від людини, зокрема, її спосіб життя, а також фактори, на які людина не здатна вплинути, наприклад, екологія або діяння інших осіб.

Якщо негативні змін у здоров'ї людини, спричинені її способом життя, відносяться до сфери її особистого вибору, то шкода, заподіяна здоров'ю людини, в результаті діянь інших осіб може бути під сферою дії правових норм. Серед іншого, сюди відноситься шкода, заподіяна здоров'ю, через діяння лікарів, у результаті дорожньо-транспортних пригод, нещасні випадки.

У зв'язку з цим виникають передумови для застосування правових механізмів, зокрема для подання позову про відшкодування шкоди, завданої здоров'ю.

Власне, кожна людина має здоров'я і потенційний ризик заподіяння йому шкоди і, відповідно, може бути суб'єктом правовідносин щодо відшкодування шкоди, завданої здоров'ю. Відтак, обізнаність щодо правових меж, які діють у цій площині, є актуальною для кожного.

Попри наявність по темі магістерської роботи правового регулювання, яке представлене, серед іншого, Цивільним кодексом України (далі – ЦК України)¹, Законом України “Основи законодавства України про охорону здоров'я”², Законом України “Про захист прав споживачів”³, Законом України “Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників

¹ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-VI.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

² Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801-XII

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>

³ Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 р. № 1023-XII.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>

наземних транспортних засобів”⁴, Законом України “Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції”⁵, Постановою Пленуму Верховного Суду України “Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди” від 31 березня 1995 р. № 4 (далі – Постанова від 31 березня 1995 р. № 4)⁶, Постановою Пленуму Верховного Суду України “Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди” від 27 березня 1992 р. № 6⁷, а також її дослідження багатьма науковцями, зокрема С.В. Антоновим⁸, Л.М. Барановою⁹, С.Б. Булецою¹⁰, Т.В. Гайковою¹¹, А.А. Герц¹², І.І. Митрофановим¹³, І.Я. Сенютою¹⁴, Р.Ю. Ханік-Посполітак¹⁵, досі наявні питання, які потребують з’ясування і обумовлюють її актуальність:

---

⁴ Про обов’язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Закон України від 1 липня 2004 р. № 1961-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15#Text>

⁵ Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції: Закон України від 19 травня 2011 р. № 3390-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3390-17#Text>

⁶ Постанова Пленуму Верховного Суду України “Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди” від 31 березня 1995 р. № 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95#Text>

⁷ Постанова Пленуму Верховного Суду України “Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди” від 27 березня 1992 р. № 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92#Text>

⁸ С.В. Антонов. Особливості відшкодування шкоди, заподіяної пацієнтові невдалим медичним втручанням. Журнал “Управління закладом охорони здоров’я”. № 7. 2007 р. URL: <http://www.medlawcenter.com.ua/ua/publications/76.html>

⁹ Л.М. Баранова Відшкодування збитків як спосіб захисту цивільних прав. 1-10 с. URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/download/62350/57906>

¹⁰ С.Б. Булеца. Проблема визначення розміру компенсації моральної шкоди, заподіяної життю та здоров’ю фізичної особи, в Україні та Угорщині. Актуальні проблеми держави і права. 2005 р. Вип. 24. 304-309 с. URL: <http://www.apdp.in.ua/v24/46.pdf>

¹¹ І.І. Митрофанов, Т.В. Гайкова. “Шкода” та “збитки”: співвідношення понять. Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського. 2012 р. Випуск 3 (74). 196-200 с. URL: [http://www.kdu.edu.ua/statti/2012-3-1\(74\)/196.pdf](http://www.kdu.edu.ua/statti/2012-3-1(74)/196.pdf)

¹² А.А. Герц. Договірні зобов’язання у сфері надання медичних послуг: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук. Львів. 2016 р. 421 с. URL: http://idpnan.org.ua/files/gerts-a.a.-dogovirni-zobov_yazannya-u-sferi-nadannya-medichnih-poslug-_d_.pdf

¹³ І.І. Митрофанов, Т.В. Гайкова. “Шкода” та “збитки”: співвідношення понять. Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського. 2012 р. Випуск 3 (74). 196-200 с. URL: [http://www.kdu.edu.ua/statti/2012-3-1\(74\)/196.pdf](http://www.kdu.edu.ua/statti/2012-3-1(74)/196.pdf)

¹⁴ І.Я. Сенюта. Цивільно-правова відповідальність у сфері надання медичної допомоги: методичні рекомендації для адвокатів. Харків: Фактор, 2018 р. 64 с.

¹⁵ Р.Ю. Ханік-Посполітак. Відшкодування шкоди в цивільному законодавстві: український та європейський підходи. Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. 2016 р. Т. 181. 103-106 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/9858/Khanyk-Pospolatak_Vidshkoduvannia_shkody.pdf?sequence=1&isAllowed=y

–розмежування поняття “шкоди” та “збитків”, яке досліджується у розділі II;

–проблемність встановлення причинно-наслідкового зв’язку у справах щодо відшкодування шкоди, завданої здоров’ю;

–труднощі при правозастосуванні законодавчих положень, які регулюють відшкодування шкоди, завданої здоров’ю. Зокрема, це відображається у неузгоджених позиціях національних судів щодо податкових аспектів відшкодування моральної шкоди, які розглянуті в розділі III;

– складність надання правового обґрунтування моральної шкоди, що впливає на правильність визначення розміру відшкодування моральної шкоди.

Метою магістерської роботи є системне дослідження особливостей реалізації права на відшкодування шкоди, завданої здоров’ю, через аналіз законодавства України та судової практики.

Мета досягається через виконання таких завдань:

–дослідити поняття “шкода” та розмежувати з поняттям “збитки”;

–сформулювати визначення поняття “право на відшкодування шкоди, завданої здоров’ю”;

–з’ясувати особливості реалізації права на відшкодування майнової (матеріальної) шкоди;

–визначити особливості здійснення права на відшкодування моральної (немайнової) шкоди;

–дослідити податкові алгоритми при відшкодуванні моральної шкоди;

–сформулювати пропозиції до механізмів правореалізації і правозастосування щодо відшкодування майнової (матеріальної) та моральної (немайнової) шкоди, завданої здоров’ю, крізь призму судової практики.

Об’єктом дослідження є правовідносини, які виникають у зв’язку з заподіянням здоров’ю людини майнової (матеріальної) або моральної (немайнової) шкоди.

Предметом дослідження є закономірності виникнення, реалізації та розвитку права на відшкодування шкоди, завданої здоров’ю. З’ясування таких

закономірностей здійснено через дослідження наукових праць, національного законодавства, судової практики.

Методологічне підґрунтя магістерської роботи сформовано на основі загальнонаукових і спеціальнонаукових методів. Серед методів застосовувались, зокрема: метод аналізу та синтезу, що був запорукою виокремлення особливостей здійснення права на відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю, формулювання розмежування “шкоди” та “збитків”; метод індукції та дедукції дозволяв з'ясувати поняття “шкода”; метод узагальнення сприяв підсумовуванню одержаних результатів і на основі цього обґрунтовано твердження про неправомірність судової відмови надати роз'яснення судового рішення щодо незрозумілих аспектів оподаткування моральної шкоди; метод тлумачення права – для з'ясування змісту відповідних правових норм і сутності оцінних понять, а метод вивчення юридичної практики – для узагальнення правозастосовної практики.

Магістерська робота складається із вступу, трьох розділів, які містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатку. Загальний обсяг роботи – 100 сторінок, із них 11 сторінок – список використаних джерел, та 2 сторінки – додаток.

У розділі I досліджено поняття “шкода”, зокрема крізь призму позицій науковців та судової практики. Також з'ясовано розмежування поняття “шкода” із поняттям “збитки”. Окрім того, сформульовано дефініцію поняття “право на відшкодування шкоди, завданої здоров'ю”.

У розділі II проаналізовано законодавство та судову практику у справах щодо відшкодування майнової (матеріальної) шкоди, завданої здоров'ю, у договірних зобов'язаннях і деліктних правовідносинах.

У розділі III з'ясовано особливості обґрунтування моральної шкоди у практиці національних судів та оподаткування відшкодування за моральну шкоду.

Наукову новизну магістерської роботи становить вперше здійснений комплексний аналіз практики національних судів за 2020 рік щодо

оподаткування моральної шкоди, завданої здоров'ю, а також системне дослідження права на відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю, крізь призму судової практики за 2014-2020 роки.

РОЗДІЛ І

ШКОДА ЯК ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ

Аби аналіз був якісним, він повинен послідовно пролягати від розгляду загальних понять до аналізу конкретних категорій. Не винятком є і правовий аналіз особливостей відшкодування шкоди, завданої здоров'ю, якому присвячена магістерська робота. Відтак, перш ніж перейти до аналізу відшкодування шкоди у договірних та зобов'язальних правовідносинах, потрібно комплексно проаналізувати поняття “шкода”.

Підрозділ 1.1. Поняття “шкода” та її розмежування із поняттям “збитки”

Для цього поняття “шкода” буде розглянута в таких аспектах: загальноповживане значення, правовий аспект, тлумачення у судовій практиці та підходи науковців.

Загальноповживане значення

Для визначення загальноповживаного значення поняття “шкода” потрібно звернутися до тлумачного словника, зокрема Сучасний тлумачний словник української мови за загальною редакцією В.В. Дубічинського, пояснює шкоду як “1. Матеріальні збитки, втрати; людські жертви, втрата когось; *розм.* Щось поламане, зіпсоване, знівечене”¹⁶.

І хоча дане визначення¹⁷ не є застосовним у правовому полі, з нього випливає, що шкода є оцінним поняттям, яке складно правильно окреслити словесно і, відповідно, визначити законодавчо. Саме оцінність категорії “шкода” зумовлює складність формулювання законодавчого визначення.

Правовий аспект

Законодавче визначення поняття “шкода” подається у п. 6 ч. 1 ст. 1 Закону України “Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в

¹⁶ Сучасний тлумачний словник української мови: 60 000 слів. За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В.В. Дубічинського. Х.: ВД «ШКОЛА», 2009 р. 804 с.

¹⁷ Сучасний тлумачний словник української мови: 60 000 слів. За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В.В. Дубічинського. Х.: ВД «ШКОЛА», 2009 р. 804 с.

продукції”, в якій вказано, що “школа – завдані внаслідок дефекту в продукції **каліцтво, інше ушкодження здоров'я або смерть особи**, пошкодження або знищення будь-якого об'єкта права власності, за винятком самої продукції, що має дефект”¹⁸.

У наведеному визначенні¹⁹ висвітлено невичерпне значення поняття “школа” з акцентом на шкоді, завданій дефектом продукції, тому воно не може слугувати як загальне для цивільного права.

У ЦК України передбачена низка статей, які регламентують правову категорію “школа”²⁰.

Відповідно до п. 3 ч. 2 ст. 11 ЦК України, завдання **майнової (матеріальної)** та **моральної шкоди** іншій особі є підставою виникнення цивільних прав та обов'язків, а п. 8 та п. 9 ч. 2 ст. 16 ЦК України відносить до способів захисту цивільних прав та інтересів відшкодування збитків та інші способи відшкодування **майнової шкоди**, а також відшкодування **моральної (немайнової) шкоди**²¹.

Варто зауважити, що для кращого розуміння норм і уникнення плутанини понять потрібно обрати єдиний стандарт найменування і використовувати його в усіх статтях ЦК України²². Можна зупинитися на використанні одного терміну для назви кожного виду шкоди – “моральна школа” та “майнова школа”, або можна в дужках зазначити друге найменування щодо обох видів шкоди – “моральна (немайнова) школа” та “майнова (нематеріальна)”. Але некоректно, на нашу думку, в одній статті використовувати формулювання “моральна (немайнова) школа” або “майнова (матеріальна)”, а в іншій – лише “моральна школа” або “майнова школа”.

¹⁸ Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції: Закон України від 19 травня 2011 р. № 3390-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3390-17#Text>

¹⁹ Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції: Закон України від 19 травня 2011 р. № 3390-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3390-17#Text>

²⁰ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

²¹ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

²² Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

Вважаємо за доцільне зупинитися на формулюванні “майнова шкода” та “моральна шкода”, тобто використовувати один термін для позначення шкоди. Використання кількох термінів для найменування одного виду шкоди так чи інакше ускладнює сприйняття тексту, але не несе додаткового змістового навантаження. Крім того, в даному випадку мають місце різні способи найменування єдиних за значенням понять, що не впливає на їх правозастосування.

Поняття “шкода” у ЦК України є загальним поняттям, яке поділяється на два елементи, або види, кожному з яких присвячена окрема стаття, – моральна (ст. 23 ЦК України) та майнова (ст. 22 ЦК України)²³.

Ч. 2 ст. 22 ЦК України пояснює майнову шкоду через категорію збитків і поділяє їх на реальні збитки та упущену вигоду²⁴.

До **реальних збитків** відносяться:

1) “**втрати**, яких особа зазнала у зв'язку зі **знищенням** або **пошкодженням** речі” і

2) “**витрати**, які особа зробила або мусить зробити для **відновлення** свого порушеного права” (п. 1 ч. 2 ст. 22 ЦК України)²⁵.

Упущена вигода визначається як “**доходи**, які особа могла б реально **одержати** за звичайних обставин, якби її право не було порушене” (п. 2 ч. 2 ст. 22 ЦК України)²⁶.

Відповідно до ч. 2 ст. 23 ЦК України, “**моральна шкода** полягає:

1) у **фізичному болю** та **стражданнях**, яких фізична особа зазнала у зв'язку з **каліцтвом** або **іншим ушкодженням здоров'я**;

2) у **душевних стражданнях**, яких фізична особа зазнала у зв'язку з **протиправною поведінкою** щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів;

²³ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

²⁴ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

²⁵ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

²⁶ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

3) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна;

4) у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи²⁷.

Тлумачення у судовій практиці та підходи науковців

Також варто детально розглянути розмежування поняття “шкоди” та “збитків”.

Співвідношення цих понять досліджувалося у статтях І.І. Митрофанова та Т.В. Гайкової²⁸, які дійшли висновку про те, що поняття “шкоди” є ширшим аніж поняття “збитки”, а також Р.Ю. Ханік-Посполітак²⁹, яка з ними погодилася. Аналогічну позицію зайняла Л.М. Баранова, яка зазначила про нетотожність понять і про те, що “грошове вираження майнової шкоди називається збитками”³⁰.

Розмежування поняття “шкода” і поняття “збитки” відноситься не лише до сфери наукових дискусій, як це може видаватися на перший погляд. Моніторинг Єдиного державного реєстру судових рішень³¹ на цей предмет демонструє, що це питання досі порушується у судовій практиці. Відтак, існує необхідність чіткого розмежування.

Підходи українських судів щодо цього питання ілюструє така підбірка судових рішень:

У Постанові Київського апеляційного суду від 22 січня 2020 р. (справа № 361/7368/19; апеляційне провадження № 22-ц/824/1556/2020) суд зазначив:

---

²⁷ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-VI.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

²⁸ І.І. Митрофанов, Т.В. Гайкова. “Шкода” та “збитки”: співвідношення понять. Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського. 2012 р. Випуск 3 (74). 199 с.

URL: [http://www.kdu.edu.ua/statti/2012-3-1\(74\)/196.pdf](http://www.kdu.edu.ua/statti/2012-3-1(74)/196.pdf)

²⁹ Р.Ю. Ханік-Посполітак. Відшкодування шкоди в цивільному законодавстві: український та європейський підходи. Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. 2016 р. Т. 181. 104 с.

URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/9858/Khanyk-Pospolitalak_Vidshkoduvannia_shkody.pdf?sequence=1&isAllowed=y

³⁰ Л.М. Баранова. Відшкодування збитків як спосіб захисту цивільних прав. 3; 9 с.

URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/download/62350/57906>

³¹ Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <http://reyestr.court.gov.ua/>

“У ЦК України не визначається поняття “шкода””³². “Однак, аналіз норм ЦК України свідчить, що законодавець застосовує поняття “шкода” при завданні знецінених майнових і немайнових благ, а поняття “збитки” – лише при завданні майнових втрат”³³.

Дана позиція³⁴ є слушною, адже вона вказує на приналежність поняття “збитки” до майнової шкоди і на те, що моральна шкода не охоплює поняття “збитки”.

Постанова Північного апеляційного господарського суду від 28 травня 2019 р. (справа № 910/12472/18) містить таке тлумачення: *“Шкодою визначається будь-яке знецінення особистого (немайнового) або майнового блага, що охороняється правом”³⁵. “Поняття шкоди є родовим по відношенню до терміну збитки”³⁶.*

У Постанові Північного апеляційного господарського суду від 28 травня 2019 р. (справа № 910/12472/18) доречним є зауваження, що поняття **“шкода” є родовим щодо поняття “збитки”, з чого випливає, що поняття “збитки” є видовим³⁷.**

У Постанові Одеського апеляційного суду від 24 лютого 2020 р. (справа № 521/16093/18; провадження № 22-ц/813/1261/20) вказано: *“Майнова шкода в розумінні ч. 1 ст. 1166 ЦК України – це зменшення майнової сфери потерпілого внаслідок пошкодження чи знищення його майна або внаслідок порушення його особистих немайнових прав”³⁸. “Знищення чи пошкодження предметів матеріального світу викликає майнову шкоду, грошове вираження якої*

---

³² Постанова Київського апеляційного суду від 22 січня 2020 р. (справа № 361/7368/19; апеляційне провадження № 22-ц/824/1556/2020) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88231673>

³³ Постанова Київського апеляційного суду від 22 січня 2020 р. (справа № 361/7368/19; апеляційне провадження № 22-ц/824/1556/2020) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88231673>

³⁴ Постанова Київського апеляційного суду від 22 січня 2020 р. (справа № 361/7368/19; апеляційне провадження № 22-ц/824/1556/2020) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88231673>

³⁵ Постанова Північного апеляційного господарського суду від 28 травня 2019 р. (справа № 910/12472/18) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82115206>

³⁶ Постанова Північного апеляційного господарського суду від 28 травня 2019 р. (справа № 910/12472/18) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82115206>

³⁷ Постанова Північного апеляційного господарського суду від 28 травня 2019 р. (справа № 910/12472/18) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82115206>

³⁸ Постанова Одеського апеляційного суду від 24 лютого 2020 р. (справа № 521/16093/18; провадження № 22-ц/813/1261/20) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87825441>

іменується збитками”³⁹. “Термін “збитки” за своїм юридичним значенням, встановленим у ст. 22 ЦК України, є вузьким за поняття “шкода”, оскільки включає лише реальні збитки та упущену вигоду, а відшкодовуються вони, як правило, за наявності майнових відносин і в грошовому вираженні”⁴⁰.

Дискусійним є твердженням, яке висвітлене у Постанові Київського апеляційного суду від 14 травня 2019 р. (справа № 22-6646; № 753/23179/17): “Відповідно до положень цивільного законодавства, зокрема ст.ст.11, 16, 22, 1166, 1173, 1174, 1192 ЦК України, законодавець ототожнює поняття “шкода” та “збитки””⁴¹.

І з цим твердженням, зазначеним у Постанові Київського апеляційного суду від 14 травня 2019 р. (справа № 22-6646; № 753/23179/17)⁴², складно погодитися, адже воно передбачає некоректне ототожнення і моральної, і майнової шкоди із поняттям “збитки”. Натомість, із тлумачення статей ЦК України⁴³, на які суд посилається у цьому рішенні⁴⁴, та враховуючи попередньо наведену судову практику можна дійти висновку, що законодавець вживає практично як синоніми поняття “матеріальної шкоди” та “збитків”, а категорія моральної шкоди не входить до складу збитків.

Натомість у Постанові Восьмого апеляційного адміністративного суду від 21 січня 2019 р. (№ 857/3675/18) цілком слушно зазначено таке: “Разом з тим, суд першої інстанції помилково залишив поза увагою той факт, що поняття “збитки” та “шкода” не є тотожними і співвідносяться як ціле й частина: будь-які збитки є шкодою, у той час як не всяка шкода є

---

³⁹ Постанова Одеського апеляційного суду від 24 лютого 2020 р. (справа № 521/16093/18; провадження № 22-ц/813/1261/20) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87825441>

⁴⁰ Постанова Одеського апеляційного суду від 24 лютого 2020 р. (справа № 521/16093/18; провадження № 22-ц/813/1261/20) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87825441>

⁴¹ Постанова Київського апеляційного суду від 14 травня 2019 р. (справа № 22-6646; №753/23179/17) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81772264>

⁴² Постанова Київського апеляційного суду від 14 травня 2019 р. (справа № 22-6646; №753/23179/17) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81772264>

⁴³ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

⁴⁴ Постанова Київського апеляційного суду від 14 травня 2019 р. (справа № 22-6646; №753/23179/17) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81772264>

збитками”⁴⁵. “Поняття “збитки” за своїм об’ємом, юридичним значенням вужче від поняття “школа”, оскільки включає в себе тільки реальні збитки і упушеноу вигоду, а відшкодовуються збитки, як правило, за наявності майнових відносин і в грошовому виразі”⁴⁶. “Під “шкодою”, окрім іншого, слід розуміти будь-які збитки, завдані особі: як внаслідок правопорушення, так і внаслідок правомірних дій третіх осіб, власних дій чи подій”⁴⁷. Отже, поняття “школа”, за змістом є ширшим, ніж поняття “збитки”⁴⁸.

Із наведених судових рішень випливає, що у більшості випадків національні суди надають адекватне тлумачення поняття “шкоди” і правильно співвідносять її із поняттям “збитки”.

Окрім того, поняття “школа” та “збитки” були предметом розгляду у Постанові Волинського апеляційного суду від 18 грудня 2019 р. (справа № 161/10306/19; провадження № 22-ц/802/1142/19), згідно з якою апеляційна скарга відповідача містила таке обґрунтування:

“Позивач звернувся саме про відшкодування збитків, а не шкоди та помилково застосував ч. 3 ст. 28 ЦПК України, а не ч. 2 ст. 27 ЦПК України, яка визначає, що позови до юридичних осіб пред’являються в суд за їхнім місцезнаходженням згідно з Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань”⁴⁹. “Місцезнаходженням відповідача є вул. Володимирська, буд. 7, корпус 2, м. Київ, а тому позовна заява у даній справі підсудна Шевченківському районному суду міста Києва”⁵⁰.

⁴⁵ Постанова Восьмого апеляційного адміністративного суду від 21 січня 2019 р. (№ 857/3675/18) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79348541>

⁴⁶ Постанова Восьмого апеляційного адміністративного суду від 21 січня 2019 р. (№ 857/3675/18) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79348541>

⁴⁷ Постанова Восьмого апеляційного адміністративного суду від 21 січня 2019 р. (№ 857/3675/18) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79348541>

⁴⁸ Постанова Восьмого апеляційного адміністративного суду від 21 січня 2019 р. (№ 857/3675/18) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79348541>

⁴⁹ Постанова Волинського апеляційного суду від 18 грудня 2019 р. (справа № 161/10306/19; провадження № 22-ц/802/1142/19) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86524250>

⁵⁰ Постанова Волинського апеляційного суду від 18 грудня 2019 р. (справа № 161/10306/19; провадження № 22-ц/802/1142/19) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86524250>

“Луцький міськрайонний суд Волинської області мав передати дану справу на розгляд іншого суду (п. 1 ч. 1 та ч. 3 ст. 31 ЦПК України)”⁵¹.

“Таким чином, покликаючись на неправильне застосування норм матеріального права та порушення норм процесуального права, відповідач просить ухвалу суду першої інстанції скасувати, дану справу передати за встановленою підсудністю до Шевченківському районному суду міста Києва”⁵².

У відзиві представник позивача зазначив:

“(…) поняття “шкода” за змістом є ширшим за поняття “збитки””⁵³. “Збитки як матеріальні втрати є невід’ємною частиною шкоди”⁵⁴. “З огляду на зазначене, застосування судом першої інстанції при відкритті провадження у справі за зареєстрованим місцем проживання чи перебування позивача або за місцем заподіяння шкоди згідно ч. 3 ст. 28 ЦПК України є належним застосуванням норми процесуального права, як права позивача на вибір місця розгляду справи”⁵⁵.

Суд погодився із доводами представника позивача і залишив апеляційну скаргу відповідача без задоволення⁵⁶.

Дане рішення⁵⁷ є яскравим прикладом ситуації, коли сторона, у цій справі – відповідач, надає викривлене тлумачення. Логічно, що поширення норми права на певне поняття дозволяє стверджувати, що така норма поширює свою дію не лише на це поняття, а також на інші поняття, які входять до його

---

⁵¹ Постанова Волинського апеляційного суду від 18 грудня 2019 р. (справа № 161/10306/19; провадження № 22-ц/802/1142/19) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86524250>

⁵² Постанова Волинського апеляційного суду від 18 грудня 2019 р. (справа № 161/10306/19; провадження № 22-ц/802/1142/19) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86524250>

⁵³ Постанова Волинського апеляційного суду від 18 грудня 2019 р. (справа № 161/10306/19; провадження № 22-ц/802/1142/19) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86524250>

⁵⁴ Постанова Волинського апеляційного суду від 18 грудня 2019 р. (справа № 161/10306/19; провадження № 22-ц/802/1142/19) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86524250>

⁵⁵ Постанова Волинського апеляційного суду від 18 грудня 2019 р. (справа № 161/10306/19; провадження № 22-ц/802/1142/19) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86524250>

⁵⁶ Постанова Волинського апеляційного суду від 18 грудня 2019 р. (справа № 161/10306/19; провадження № 22-ц/802/1142/19) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86524250>

⁵⁷ Постанова Волинського апеляційного суду від 18 грудня 2019 р. (справа № 161/10306/19; провадження № 22-ц/802/1142/19) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86524250>

складу, є його різновидами. Виняток існує за умови, що в тексті норми існує застереження, що її дія не поширюється на окремі елементи.

Отже, положення ч. 3 ст. 28 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) про підсудність за зареєстрованим місцем проживанням чи перебування позивача можуть застосовуватися до позовів про відшкодування шкоди із різними формулюваннями назви, зокрема щодо позовів про відшкодування:

- моральної шкоди;**
- майнової шкоди;**
- збитків;**
- реальних збитків;**
- упущеної вигоди⁵⁸.**

Підрозділ 1.2. Право на відшкодування шкоди, завданої здоров'ю

Оскільки магістерська робота присвячена праву на відшкодування шкоди, завданої здоров'ю, потрібно сформулювати визначення досліджуваного поняття.

На нашу думку, під правом на відшкодування шкоди слід розуміти можливість людини отримати умовну грошову оцінку негативного впливу на здоров'я людини в матеріальному та/або моральному вимірах.

Тепер перейдемо до аналізу запропонованого визначення. Для цього необхідно поділити його на окремі елементи та розглянути їх.

1. Умовність грошової оцінки

Відповідь на це запитання впливає із цільового призначення інституту відшкодування шкоди для справ про відшкодування шкоди, завданої здоров'ю.

На нашу думку, основна мета існування цього інституту – компенсувати негативні наслідки, які були заподіяні здоров'ю людини. Без сумніву, для людини, здоров'я якої постраждало, найбільш важливим є відновлення стану

---

⁵⁸ Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

здоров'я, а не отримання грошової компенсації. Проте в реальному житті порушену цілісність здоров'я, як фізичну, так і емоційну, неможливо відновити цілком. Або якщо і можливо, то вкрай рідко і за умови, що пошкодження несерйозне. Незначна подряпина і справді може загоїтися безслідно. Однак, якщо особа подає позов про відшкодування шкоди, завданої здоров'ю, то стверджувана шкода, як правило, незворотна.

Наприклад, якщо жінка втратила дитину під час вагітності через неправильні дії або бездіяльність лікаря, то відшкодування шкоди не спроможне відновити її попередній стан здоров'я, як фізіологічний, так і психологічний.

Варто зауважити, що у ст. 17 Закону України “Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини” Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р., ратиф. Україною 1950 р.⁵⁹)⁶⁰ та практику Суду визначено джерелом права під час розгляду справ судами⁶¹.

До практики Суду віднесено практику Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) і Європейської комісії з прав людини (ст. 1 Закону України “Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини”)⁶².

Про міцний зв'язок між вагітною жінкою та її ненародженою дитиною вказано у такій практиці суду:

–у реченні 1 § 19 рішення Європейської комісії з прав людини у справі “W.P. проти Сполученого Королівства”, де вказано: ““Життя” плоду глибоко пов'язане і не може розглядатися окремо від життя вагітної жінки”⁶³.

---

⁵⁹ Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text>

⁶⁰ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

⁶¹ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>

⁶² Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>

⁶³ ECHR, W.P. v. United Kingdom. – 13 May 1980. – Application no. 8416/78

–у реченні 1 § 213 рішення ЄСПЛ у справі “А, В і С проти Ірландії”, у якому зазначено: “(...) щоразу, коли жінка є вагітною, її приватне життя стає близько пов’язаним із плодом, який розвивається”⁶⁴.

–а також у реченнях 2 і 3 § 109 рішення ЄСПЛ у справі “Мехмед Шентюрк та Бекір Шентюрк проти Туреччини”: “Суд вважає, що життя названого вище плоду було тісно пов’язаним із життям пані Шентюрк і залежало від наданої їй допомоги”⁶⁵. “Дана обставина розглянута у світлі порушення права на життя померлої жінки”⁶⁶.

Але хоча відновлення фізіологічного та психологічного стану здоров’я такої жінки неможливе, може поставати питання про відшкодування заподіяної їй матеріальної та/або моральної шкоди, яка має грошовий вираз. Отож, можна дійти висновку, що на практиці більш здійсненним є забезпечення грошової компенсації завданої здоров’ю шкоди, а не відновлення здоров’я.

Отож, для інституту відшкодування шкоди, зокрема і щодо відшкодування шкоди, завданої здоров’ю, саме компенсаторний характер є визначальним, а не відновний. А найбільш зручною формою його відображення є певна сума грошового відшкодування.

2. Негативний вплив на здоров’я людини

Використання словосполучення “негативний вплив” є умовним, адже складно перелічити всі можливі варіанти шкоди, завданої здоров’ю. Відтак, до негативного впливу відноситься будь-яка шкода, яка завдана здоров’ю людини.

Перелік груп такої шкоди можна віднайти у ст. 23.1. Закону України “Про обов’язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів”, де вказано, що “**шкодою, заподіяною життю та здоров’ю потерпілого внаслідок дорожньо-транспортної пригоди, є:**

URL: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-74270&filename=W.P.%20v.%20the%20UNITED%20KINGDOM.pdf>

⁶⁴ ECHR, A, B and C v. Ireland. – 16 December 2010. – Application no. 25579/05

URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22tabview%22:%5B%22document%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-102332%22%5D%7D>

⁶⁵ ECHR, Mehmet Şentürk and Bekir Şentürk v. Turkey. – 9 April 2013. – Application no. 13423/09

URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22tabview%22:%5B%22document%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-118722%22%5D%7D>

⁶⁶ ECHR, Mehmet Şentürk and Bekir Şentürk v. Turkey. – 9 April 2013. – Application no. 13423/09

URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22tabview%22:%5B%22document%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-118722%22%5D%7D>

шкода, пов'язана з лікуванням потерпілого;

шкода, пов'язана з тимчасовою втратою працездатності потерпілим;

шкода, пов'язана із стійкою втратою працездатності потерпілим;

моральна шкода, що полягає у фізичному болю та стражданнях, яких потерпілий – фізична особа зазнав у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я;

шкода, пов'язана із смертю потерпілого”⁶⁷.

Оцінка такого “негативного впливу” розкривається через матеріальний та/або моральний виміри.

3. Майновий та/або моральний вимір

Джерелом майнового та/або морального виміру є ЦК України, який розкриває поняття “шкода” через передбачення можливості відшкодування майнової (ст. 22 ЦК України) та моральної шкоди (ст. 23 ЦК України), про що вже згадувалося і буде більш детально розглянуто у подальших розділах⁶⁸.

Використання обох сполучників “та/або” зумовлене тим, що у разі заподіяння шкоди здоров'ю наявність майнової шкоди не обов'язково означає наявність моральної шкоди і навпаки. Або якщо і наявне поєднання майнового і морального аспектів, один із них може бути недоведеним під час провадження у суді.

4. Законодавче закріплення права

Дане право передбачене в ст. 6 Закону України “Основи законодавства України про охорону здоров'я”, де вказано, що “кожний громадянин України має право на охорону здоров'я, що передбачає: (...) і) відшкодування заподіяної здоров'ю шкоди”⁶⁹.

Порядок реалізації цього права регламентований у главі 82 ЦК України під назвою “Відшкодування шкоди”, зокрема є окремий § 2 “Відшкодування

⁶⁷ Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів Закон України від 1 липня 2004 р. № 1961-IV.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15#Text>

⁶⁸ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-VI.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

⁶⁹ Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801-XII.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>

шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю”, практика застосування якого буде проаналізована у подальших розділах⁷⁰.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I

На підставі підходів українських судів можна сформулювати такі правила щодо розмежування поняття “шкода” і “збитки”:

1. Поняття “шкода” і поняття “збитки” не є тотожними⁷¹.

2. Поняття “шкода” є ширшим поняттям, а “збитки”, відповідно, – є вузьчим поняттям⁷².

3. Поняття “шкода” і поняття “збитки” співвідносяться як ціле та частина і у цьому співвідношенні “шкода” є цілим, а збитки – частина⁷³.

4. Між “шкодою” та “збитками” пролягає поняття “майнова шкода”. Власне, “майнова шкода” є частиною “шкоди”, а також можна стверджувати, що у ЦК України поняття “майнова шкода” і поняття “збитки” вживаються майже як синонімічні із ремаркою, що поняття “збитки” не охоплює відшкодування шкоди в натурі відповідно до ч. 4 ст. 22 ЦК України⁷⁴.

5. “Моральна шкода” є самостійною частиною “шкоди”, відшкодування якої здійснюється автономно від “збитків” згідно з ч. 4 ст. 23 ЦК України⁷⁵.

---

⁷⁰ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-VI.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

⁷¹ Постанова Восьмого апеляційного адміністративного суду від 21 січня 2019 р. (№ 857/3675/18)

URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79348541>

⁷² Постанова Восьмого апеляційного адміністративного суду від 21 січня 2019 р. (№ 857/3675/18)

URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79348541>

⁷³ Постанова Восьмого апеляційного адміністративного суду від 21 січня 2019 р. (№ 857/3675/18)

URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79348541>

⁷⁴ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-VI.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

⁷⁵ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-VI.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

РОЗДІЛ II

ВІДШКОДУВАННЯ МАЙНОВОЇ (МАТЕРІАЛЬНОЇ) ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ЗДОРОВ'Ю

Як вже було зазначено в розділі I, відшкодування шкоди, передбачене у ЦК України, поділяється на дві групи: відшкодування майнової (матеріальної) шкоди (ст. 22 ЦК України) та відшкодування моральної (немайнової) шкоди (ст. 23 ЦК України)⁷⁶. Оскільки особливості відшкодування моральної шкоди оповиті більшою невизначеністю, аніж відшкодування майнової шкоди, логічно розпочати з дослідження відшкодування майнової шкоди.

Відшкодування майнової (матеріальної) шкоди гарантоване ч. 1 ст. 1195 ЦК України, у якій вказано: “Фізична або юридична особа, яка завдала шкоди каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я фізичній особі, зобов'язана відшкодувати потерпілому заробіток (дохід), втрачений ним внаслідок втрати чи зменшення професійної або загальної працездатності, а також відшкодувати додаткові витрати, викликані необхідністю посиленого харчування, санаторно-курортного лікування, придбання ліків, протезування, стороннього догляду тощо”⁷⁷.

Власне розділ II присвячений проблематиці відшкодування в Україні майнової (матеріальної) шкоди, завданої здоров'ю, зокрема питанням законодавчого регулювання та аналізу судових рішень, у яких вирішувалося питання щодо відшкодування майнової шкоди.

Структурно розділ II поділено на два підрозділи, які стосуються відшкодування майнової (матеріальної) шкоди, завданої здоров'ю:

- 1) у договірних зобов'язаннях;
- 2) у деліктних правовідносинах.

Правовий аналіз ґрунтуватиметься на аналізі рішень національних судів в частині присудження або не присудження відшкодування майнової шкоди із

---

⁷⁶ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

⁷⁷ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

наданням оцінки щодо правильності чи неправильності застосування судами положень чинного законодавства по цьому питанню. Аналіз буде супроводжуватися власними міркуваннями та виокремленням висновків.

Окрім того, на підставі аналізу судових рішень, будуть сформульовані висновки із акцентами на доказах, аргументації, наданій сторонами, і судовій оцінці, виокремленні узагальнених підходів судів, які є корисними для правозастосовної діяльності у справах щодо відшкодування майнової (матеріальної) шкоди, завданої здоров'ю.

Перш ніж перейти до дослідження судової практики, у якій розглядається відшкодування майнової (матеріальної) шкоди, завданої здоров'ю, у договірних зобов'язаннях та у деліктних правовідносинах, розглянемо таке питання.

Ст. 1200 ЦК України регламентує порядок відшкодування шкоди, яка заподіяна через смерть потерпілого, і у ч. 1 цієї статті передбачено: “У разі смерті потерпілого право на відшкодування шкоди мають непрацездатні особи, які були на його утриманні або мали на день його смерті право на одержання від нього утримання, а також дитина потерпілого, народжена після його смерті”⁷⁸.

Відповідно до ч. 1 ст. 202 Сімейного кодексу України (далі – СК України), “Повнолітні дочка, син зобов'язані утримувати батьків, які є непрацездатними і потребують матеріальної допомоги”⁷⁹.

У зв'язку з цим у судовій практиці виникла суперечлива практика щодо встановлення факту перебування особи на утриманні або наявності права на утримання, а також потреби у матеріальній допомозі, яка представлена у таких рішеннях Верховного Суду:

–Постанові Верховного Суду від 18 квітня 2018 р. (справа № 165/325/17; провадження № 61-11674св18), де суд констатував, що “(...) для набуття права

⁷⁸ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-VI.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

⁷⁹ Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

на утримання непрацездатна особа повинна мати дохід, менший встановленого законом прожиткового мінімуму на місяць”⁸⁰.

–Постанові Верховного Суду від 5 вересня 2019 р. (справа № 212/1055/18-ц; провадження № 61-2386сво19), у якій встановлено такий висновок:

“Обов’язок повнолітніх дітей не пов’язується з їх працездатністю і можливістю надавати батькам матеріальну допомогу”⁸¹.

“При встановленні, чи батьки потребують матеріальної допомоги, повинні враховуватися будь-які обставини, які свідчать про необхідність в матеріальній допомозі”⁸². “При цьому, отримання матір’ю чи батьком доходів, які є більшими за прожитковий мінімум, автоматично не свідчить, що батько (мати) не потребують матеріальної допомоги”⁸³.

–Постанові Верховного Суду від 6 травня 2020 р. (справа № 742/554/19; провадження № 61-20355св19), у якій суд, посилаючись на правовий висновок, зроблений у Постанові Верховного Суду від 5 вересня 2019 р. (справа № 212/1055/18-ц; провадження № 61-2386сво19)⁸⁴, вказав:

“Дійшовши формального висновку про відсутність підстав для задоволення позову у зв’язку із отриманням позивачами пенсії, що перевищує прожитковий мінімум для осіб, які втратили працездатність, суд першої інстанції не надав оцінки доказам, поданими ними на доведення обставин права на утримання від померлої”⁸⁵.

–Постанові Верховного Суду від 15 квітня 2020 р. (справа № 490/8074/17; провадження № 61-10114св19), у якій суд надав таку оцінку:

⁸⁰ Постанова Верховного Суду від 18 квітня 2018 р. (справа № 165/325/17; провадження № 61-11674св18)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73598555>

⁸¹ Постанова Верховного Суду від 5 вересня 2019 р. (справа № 212/1055/18-ц; провадження № 61-2386сво19)
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84182574>

⁸² Постанова Верховного Суду від 5 вересня 2019 р. (справа № 212/1055/18-ц; провадження № 61-2386сво19)
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84182574>

⁸³ Постанова Верховного Суду від 5 вересня 2019 р. (справа № 212/1055/18-ц; провадження № 61-2386сво19)
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84182574>

⁸⁴ Постанова Верховного Суду від 5 вересня 2019 р. (справа № 212/1055/18-ц; провадження № 61-2386сво19)
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84182574>

⁸⁵ Постанова Верховного Суду від 6 травня 2020 р. (справа № 742/554/19; провадження № 61-20355св19)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89137271>

“Суд апеляційної інстанції встановив, що позивач перебувала на утриманні померлого чоловіка, оскільки співвідношення розміру допомоги, яку позивач отримувала від чоловіка (5 142,82 грн), та розмір її пенсії (2 910,96 грн) свідчить про те, що допомога з боку померлого була основним і постійним джерелом існування для позивача”⁸⁶.

“З урахуванням наведеного, суд апеляційної інстанції дійшов правильного висновку про задоволення позову у частині стягнення щомісячного відшкодування шкоди, завданої смертю потерпілого”⁸⁷.

“Потреба в матеріальній допомозі” – це оцінна категорія, зміст якої повинен визначатися з огляду на особливості конкретної правової ситуації.

З одного боку, позиція Верховного Суду у Постанові від 18 квітня 2018 р. (справа № 165/325/17; провадження № 61-11674св18)⁸⁸, у якій для визначення “потреби в матеріальній допомозі” здійснено прив’язку до розміру прожиткового мінімуму, має логічне підґрунтя. Прожитковий мінімум – це чіткий та однозначний показник, який усуває проблему багатозначних тлумачень, адже його розмір визначено в Законі України “Про Державний бюджет України на 2021 рік”⁸⁹.

Отже, це – безспірний критерій наявності або відсутності “потреби в матеріальній допомозі”, який полегшує правозастосування. Такий чіткий орієнтир є зручним інструментом для суддів, адже через прив’язку до конкретної суми, яка чітко визначена в законі, не потрібно щоразу розглядати додатково це питання.

З іншого боку, прив’язка до розміру прожиткового мінімуму, як до критерію, за яким визначається “потреба в матеріальній допомозі”, може мати негативні наслідки для особи, яка претендує на відшкодування.

---

⁸⁶ Постанова Верховного Суду від 15 квітня 2020 р. (справа № 490/8074/17; провадження № 61-10114св19)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89139412>

⁸⁷ Постанова Верховного Суду від 15 квітня 2020 р. (справа № 490/8074/17; провадження № 61-10114св19)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89139412>

⁸⁸ Постанова Верховного Суду від 18 квітня 2018 р. (справа № 165/325/17; провадження № 61-11674св18)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73598555>

⁸⁹ Про Державний бюджет України на 2021 рік: Закон України від 15 грудня 2020 р. № 1082-IX.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text>

Слушною є раніше згадана позиція Верховного Суду, висвітлена у Постанові від 5 вересня 2019 р. (справа № 212/1055/18-ц; провадження № 61-2386сво19), де вказано про необхідність врахування різноманітних обставин і про те, що перевищення доходами розміру прожиткового мінімуму не означає автоматично відсутність “потреби у матеріальній допомозі”⁹⁰.

Адже підхід із прив’язкою до розміру прожиткового мінімуму виключає можливість врахування обставин, які свідчать про те, що в особі є “потреба в матеріальній допомозі” лише на підставі перевищення доходом розміру прожиткового мінімуму. Якщо дохід перевищує розмір прожиткового мінімуму на незначну суму (на 1 гривню, наприклад), то навряд в особі зникає “потреба в матеріальній допомозі”. Дохід може перевищувати розмір прожиткового мінімуму і на більшу суму. В цьому контексті варто зауважити, що дохід не можна розглядати відокремлено від витрат особи. Наявність витрат, які перевищують встановлений розмір прожиткового мінімуму, наприклад, необхідність купувати дорогі ліки, свідчить про “потребу в матеріальній допомозі”.

Тобто на одній шальці терезів перебуває правова визначеність, а на другій – врахування інтересів особи, яка претендує на відшкодування.

Зважаючи ці категорії, варто схилитися до надання можливості врахування інтересів особи.

Доходи, витрати і ситуації бувають різними. Надання належної оцінки їх особливостей і встановлення того, чи наявна в конкретній особі у конкретній справі “потреба в матеріальній допомозі” є безпосереднім обов’язком суду. Встановлення прив’язки до такого незначного, на нашу думку, розміру, який визначає наявність/відсутність “потреби в матеріальній допомозі”, є несправедливим щодо особи, яка має право на відшкодування.

---

⁹⁰ Постанова Верховного Суду від 5 вересня 2019 р. (справа № 212/1055/18-ц; провадження № 61-2386сво19) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84182574>

Отож, коректним, на нашу думку, є висновок Верховного Суду в Постанові від 5 вересня 2019 р. (справа № 212/1055/18-ц; провадження № 61-2386сво19)⁹¹.

Підрозділ 2.1. Відшкодування майнової (матеріальної) шкоди, завданої здоров'ю, у договірних зобов'язаннях

Підрозділ 2.1. розділу II стосуються відшкодування майнової (матеріальної) шкоди, завданої здоров'ю, у договірних зобов'язаннях.

Такі договірні зобов'язання виникають у випадках, коли пацієнт укладає із закладом охорони здоров'я договір про надання медичних послуг. Зазвичай договірна підстава виникнення правовідносин між закладом охорони здоров'я та пацієнтом стосується випадків надання медичних послуг приватними закладами охорони здоров'я. В подальшому має місце неналежне надання медичної допомоги пацієнту, яке заподіює шкоду його здоров'ю і створює підстави для направлення вимоги про відшкодування шкоди.

Нормативним підґрунтям для відшкодування шкоди, завданої здоров'ю, у договірних зобов'язаннях слугують наведені нижче норми законодавства України.

Згідно з ч. 4 ст. 10 Закону України “Про захист прав споживачів”: “Заявності у роботі (послузі) істотних недоліків споживач має право вимагати розірвання договору та відшкодування збитків”⁹².

Відповідно до ч. 1 ст. 906 ЦК України, у якій встановлено: “Збитки, завдані замовнику невиконанням або неналежним виконанням договору про надання послуг за плату, підлягають відшкодуванню виконавцем, у разі наявності його вини, у повному обсязі, якщо інше не встановлено договором”⁹³.

⁹¹ Постанова Верховного Суду від 5 вересня 2019 р. (справа № 212/1055/18-ц; провадження № 61-2386сво19)
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84182574>

⁹² Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 р. № 1023-ХІІ.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>

⁹³ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

Окрім того, потрібно враховувати правову позицію, викладену в Постанові Верховного Суду від 27 лютого 2019 р. (справа № 755/2545/15-ц, провадження № 61-47866св18): “(...) що якщо у разі ненадання чи неналежного надання медичної допомоги пацієнтові завдана шкода каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, то застосовуються правила як про договірну, так і деліктну відповідальність”⁹⁴.

Вважаю за доцільне розпочати цю структурну частину розділу II із аналізу рішення, яке слугує прикладом належного застосування законодавства та захисту прав пацієнта, здоров'ю якого було заподіяно шкоду внаслідок надання медичної допомоги неналежної якості.

Це відображено в Рішенні Солом'янського районного суду м. Києва від 16 серпня 2016 р. (справа № 760/22889/15-ц; провадження № 2-1139/16)⁹⁵.

Обставини цієї справи такі:

*“У грудні 2015 року ОСОБА_1 звернувся до суду із вищевказаним позовом до **Приватного підприємства “Медичний центр “Гіппократ”**, в якому, посилаючись на неналежне виконання відповідачем зобов'язань за договором про надання медичних послуг та порушення своїх прав як споживача та пацієнта медичного закладу, просив розірвати цей договір, стягнути з відповідача спричинені йому збитки в сумі **31181 гривень**, стягнути в якості відшкодування **моральної шкоди 50000 гривень**, а також стягнути судові витрати”⁹⁶. (...)*

*“У 2015 році ОСОБА_1 звернувся за медичною допомогою до лікувального закладу – **Приватного підприємства “Медичний центр “Гіппократ”** для лікування **варикозного розширення вен на нозі**”⁹⁷. (...)*

⁹⁴ Постанова Верховного Суду від 27 лютого 2019 р. (справа № 755/2545/15-ц, провадження № 61-47866св18) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81020404>

⁹⁵ Рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 16 серпня 2016 р. (справа № 760/22889/15-ц; провадження № 2-1139/16) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62471102>

⁹⁶ Рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 16 серпня 2016 р. (справа № 760/22889/15-ц; провадження № 2-1139/16) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62471102>

⁹⁷ Рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 16 серпня 2016 р. (справа № 760/22889/15-ц; провадження № 2-1139/16) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62471102>

“Відповідно до письмових пояснень ОСОБА_1, операцію “лазерна мінівенектомія” йому було проведено 27.03.2015 року (...)”⁹⁸. (...)

“30.03.2015 року ОСОБА_1 надано Приватним підприємством “Медичний центр “Гіппократ” нову консультацію та складено консультативний висновок, відповідно до якого підтверджується факт проведення 27.03.2015 року операції: лазерної мінівенектомії з комбінованою анестезією”⁹⁹.

“Після проведеної операції ОСОБА_1 постійно скаржився на болі у носі, знову з'явився на огляд та консультацію лікаря у Приватному підприємстві “Медичний центр “Гіппократ””¹⁰⁰. “Проте проблема залишалася, болі зникали лише на деякий час, позивач не міг спати та нормально пересуватися, тому звернувся до інших медичних закладів”¹⁰¹.

*“03.04.2015 року ОСОБА_1 було надано медичну допомогу у Київській міській клінічній лікарні №9, а саме **проведено в екстреному порядку операцію з аутовенозного протезування стегнової артерії правої нижньої кінцівки, оскільки встановлено діагноз ятрогенне пошкодження поверхневої та глибокої стегнових артерій внаслідок операції, проведеної 27.03.2015 року, оклюзія стегново-підколінного сегменту справа, критична ішемія правої кінцівки**”¹⁰².*

*“Також в ході операції виявлена інтраопераційна знахідка: **прошиті та перев'язані поверхнева та глибока стегнові артерії**”¹⁰³.*

“ОСОБА_1 повідомив в усному порядку лікаря Приватного підприємства “Медичний центр “Гіппократ” про те, що був повторно вимушено прооперований та виявлені недоліки у операції від 27.03.2015 року,

---

⁹⁸ Рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 16 серпня 2016 р. (справа № 760/22889/15-ц; провадження № 2-1139/16) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62471102>

⁹⁹ Рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 16 серпня 2016 р. (справа № 760/22889/15-ц; провадження № 2-1139/16) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62471102>

¹⁰⁰ Рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 16 серпня 2016 р. (справа № 760/22889/15-ц; провадження № 2-1139/16) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62471102>

¹⁰¹ Рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 16 серпня 2016 р. (справа № 760/22889/15-ц; провадження № 2-1139/16) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62471102>

¹⁰² Рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 16 серпня 2016 р. (справа № 760/22889/15-ц; провадження № 2-1139/16) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62471102>

¹⁰³ Рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 16 серпня 2016 р. (справа № 760/22889/15-ц; провадження № 2-1139/16) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62471102>

просив повернути сплачені за операцію кошти, проте відповідач цього не зробив”¹⁰⁴.

Суд висловив таку правову позицію:

“Суд вважає, що працівниками Приватного підприємства “Медичний центр “Гіппократ” медична допомога була надана позивачу неякісно та спричинила майнову та моральну шкоду, яку повинно відшкодувати підприємство як роботодавець”¹⁰⁵.

“Факт укладення договору про надання медичних послуг та факт надання цих послуг слідує з дій сторін та підтверджується наявною у позивача медичною документацією, копії якої долучені до матеріалів справи”¹⁰⁶. (...)

Суд вирішив, що *“договір про надання медичних послуг підлягає розірванню”¹⁰⁷. “Загальна сума, яка була позивачем сплачена Приватному підприємству “Медичний центр “Гіппократ”, згідно його пояснень складає 31181 гривень, що становить майнову шкоду у вигляді збитків позивача”¹⁰⁸. “Обґрунтованих заперечень проти цих сум відповідачем не надано, тому в цій частині позов підлягає задоволенню”¹⁰⁹.*

Дане рішення¹¹⁰ свідчить про позитивні зрушення і про те, що суд стає на захист прав особи, здоров'ю якої було заподіяно шкоду, однак є зауваги щодо відсутності вказівки на конкретні підтверджуючі документи, які стали підставою для прийняття рішення про задоволення позову. У рішенні¹¹¹ використано загальне формулювання, а задля належної обґрунтованості

¹⁰⁴ Рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 16 серпня 2016 р. (справа № 760/22889/15-ц; провадження № 2-1139/16) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62471102>

¹⁰⁵ Рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 16 серпня 2016 р. (справа № 760/22889/15-ц; провадження № 2-1139/16) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62471102>

¹⁰⁶ Рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 16 серпня 2016 р. (справа № 760/22889/15-ц; провадження № 2-1139/16) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62471102>

¹⁰⁷ Рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 16 серпня 2016 р. (справа № 760/22889/15-ц; провадження № 2-1139/16) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62471102>

¹⁰⁸ Рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 16 серпня 2016 р. (справа № 760/22889/15-ц; провадження № 2-1139/16) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62471102>

¹⁰⁹ Рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 16 серпня 2016 р. (справа № 760/22889/15-ц; провадження № 2-1139/16) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62471102>

¹¹⁰ Рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 16 серпня 2016 р. (справа № 760/22889/15-ц; провадження № 2-1139/16) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62471102>

¹¹¹ Рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 16 серпня 2016 р. (справа № 760/22889/15-ц; провадження № 2-1139/16) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62471102>

судового рішення доцільно конкретизувати перелік документів із зазначенням їх найменування.

Також у рішенні увагу привертає факт ненадання закладом охорони здоров'я медичної документації:

“03.12.2015 року ОСОБА_1 звернувся до Приватного підприємства “Медичний центр “Гіппократ” з письмовою заявою, в якій просив видати йому для ознайомлення медичну карту та інші документи, які пов'язані з наданням йому медичних послуг в цьому закладі”¹¹². “Згідно пояснень позивача у позовній заяві, відповіді на свою заяву не отримав, медична документація для ознайомлення також йому надана не була”¹¹³.

Такий підхід¹¹⁴ демонструє, що заклад охорони здоров'я, замість того, щоб сприяти усуненню негативних наслідків здійснених втручань, перешкоджає пацієнту скористатися можливістю отримати відшкодування у судовому порядку через ненадання запитованої інформації.

Ненадання інформації закладом охорони здоров'я – це не одиначне порушення, а значна системна проблема, яка потребує реагування з боку державних органів. Реагування повинне бути реальним, а не декларативним. Зокрема, доцільно таку поведінку розглядати як порушення Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України № 285 від 2 березня 2016 р. (далі – Ліцензійні умови)¹¹⁵ і в разі направлення скарги щодо цього до Міністерства охорони здоров'я, повинні вживатися належні засоби реагування, включно з можливістю прийняття рішення про анулювання ліцензії на підставі ч. 12 ст. 16 Закону України “Про ліцензування видів господарської діяльності”¹¹⁶.

¹¹² Рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 16 серпня 2016 р. (справа № 760/22889/15-ц; провадження № 2-1139/16) URL: <http://revestr.court.gov.ua/Review/62471102>

¹¹³ Рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 16 серпня 2016 р. (справа № 760/22889/15-ц; провадження № 2-1139/16) URL: <http://revestr.court.gov.ua/Review/62471102>

¹¹⁴ Рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 16 серпня 2016 р. (справа № 760/22889/15-ц; провадження № 2-1139/16) URL: <http://revestr.court.gov.ua/Review/62471102>

¹¹⁵ Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з медичної практики, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 2 березня 2016 р. № 285.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/285-2016-%D0%BF#Text>

¹¹⁶ Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 2 березня 2015 р. № 222-VIII.

Значущість цієї проблеми і потреба в найбільш суворих санкціях за ненадання інформації зумовлена тим, що наявність у пацієнта документів – передумова захисту порушених прав. Без документації неможливо довести ані факту неналежного надання медичної допомоги, ані підтвердити здійснені витрати на медичну допомогу, про відшкодування яких звертається пацієнт. Документів, які наявні у пацієнта, може бути недостатньо. Наприклад, якщо оплата за медичні послуги здійснювалася у готівковий спосіб через касу закладу охорони здоров'я, то підтверджуючі документи може надати заклад охорони здоров'я. Основний масив медичної документації також зберігається в закладі охорони здоров'я, адже саме на нього, відповідно до підпункту 22 пункту 13 Ліцензійних умов, покладений обов'язок “дотримуватися вимог до ведення форм первинної облікової документації, що затверджені МОЗ”¹¹⁷.

Також можуть виникати ситуації, коли несвоєчасне надання документів може відбуватися з мотивів підробки медичної документації. Як у такому випадку захистити права пацієнта? Як довести підробку? Невже пацієнт повинен після кожного відвідання закладу охорони здоров'я фотографувати або робити ксерокопії кожного документу, який стосується надання медичної допомоги для того, щоб мати можливість захистити свої права у майбутньому. З огляду на обсяги медичної документації покладення такого обов'язку на пацієнта є неспівмірно часозатратним заходом.

Отже, існує нагальна потреба щодо використання правових інструментів для вирішення цієї проблеми. І такі інструменти потрібно застосовувати щодо закладу охорони здоров'я, який обирає стратегію необґрунтованої відмови в наданні інформації пацієнту.

У ч. 1 ст. 12 Закону України “Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності” встановлено: “Невиконання приписів, розпоряджень або інших розпорядчих документів щодо усунення

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>

¹¹⁷ Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з медичної практики, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 2 березня 2016 р. № 285.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/285-2016-%D0%BF#Text>

порушень вимог законодавства, виявлених під час здійснення заходу державного нагляду (контролю), тягне за собою застосування до суб'єкта господарювання штрафних санкцій у порядку, встановленому законом”¹¹⁸.

Однак, формальне закріплення у законі санкцій не є достатньо ефективним заходом, адже також потрібно забезпечувати їх реальне накладення. Бо відповідь на запитання, чому заклади охорони здоров'я дозволяють таку поведінку, полягає у тому, що на них не покладається відповідальність і вони тенденційно не несуть реальних негативних наслідків за такі неправомірні дії.

Втім, порушення можуть стосуватися не лише дій чи бездіяльності відповідача (закладу охорони здоров'я). Дії позивача (пацієнта) не завжди є правомірними та законодавчо обґрунтованими.

Зокрема, у Рішенні Орджонікідзевського районного суду м. Маріуполя Донецької області від 26 жовтня 2015 р. (справа № 265/3642/15-ц; провадження № 2/265/1697/15) подано ситуацію, у якій позивач хоче отримати відшкодування, на яке у нього відсутні законодавчі підстави¹¹⁹.

Обставини даної справи такі:

“Позивач ОСОБА_1 звернувся до суду з позовними вимогами до Товариства з обмеженою відповідальністю “Медифаст” про захист прав споживачів, про стягнення матеріальної шкоди у розмірі 5158 гривень, моральної шкоди у розмірі 5000 гривень, зобов'язання надати інформацію”¹²⁰. (...)

“В обґрунтування позовних вимог вказував на те, що 14.02.2015 року він був доставлений каретою швидкої медичної допомоги в кардіологічне відділення БШМД м. Маріуполя”¹²¹. “Його родичам повідомили про важкий

¹¹⁸ Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 5 квітня 2007 р. № 877-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text>

¹¹⁹ Рішення Орджонікідзевського районного суду м. Маріуполя Донецької області від 26 жовтня 2015 р. (справа № 265/3642/15-ц; провадження № 2/265/1697/15) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/53143415>

¹²⁰ Рішення Орджонікідзевського районного суду м. Маріуполя Донецької області від 26 жовтня 2015 р. (справа № 265/3642/15-ц; провадження № 2/265/1697/15) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/53143415>

¹²¹ Рішення Орджонікідзевського районного суду м. Маріуполя Донецької області від 26 жовтня 2015 р. (справа № 265/3642/15-ц; провадження № 2/265/1697/15) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/53143415>

стан його здоров'я у зв'язку з чим необхідно провести операцію-стентування вартістю 32 000 гривень”¹²². “Його син надав згоду на дану операцію”¹²³. “Після проведених медичних процедур йому повідомили, що зроблено стентування та через 3-4 дні йому надано протокол операції”¹²⁴. “06.03.2015 року він був виписаний на амбулаторне лікування”¹²⁵. **“Він не був проінформований про характеристику стенту, чим було порушено вимоги ст. 15 ЗУ “Про захист прав споживачів””**¹²⁶. (...)

“Вважає, що з його боку виконані всі зобов'язання та сплачено за проведення лікування у відповідача згідно квитанції 31978 гривень, а з боку відповідача зобов'язання виконані не в повному обсязі, оскільки саме **відповідач повинен був забезпечити його медикаментозним лікуванням в повному обсязі, тому відповідач повинен йому відшкодувати матеріальну шкоду у розмірі 5158 гривень**”¹²⁷.

Суд висловив таку позицію:

“З повідомлення ТОВ “Медифаст” вбачається, що вартість койко-місця окремо від медичних послуг в даному медичному закладі не затверджена, так як знаходження пацієнта на стаціонарі можливо лише у випадках лікування, в вартість якого входить знаходження пацієнта в стаціонарі”¹²⁸. **“Процедури коронаграфії та стентування не передбачає знаходження пацієнта в стаціонарі.(а.с.38)”**¹²⁹.

¹²² Рішення Орджонікідзевського районного суду м. Маріуполя Донецької області від 26 жовтня 2015 р. (справа № 265/3642/15-ц; провадження № 2/265/1697/15) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/53143415>

¹²³ Рішення Орджонікідзевського районного суду м. Маріуполя Донецької області від 26 жовтня 2015 р. (справа № 265/3642/15-ц; провадження № 2/265/1697/15) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/53143415>

¹²⁴ Рішення Орджонікідзевського районного суду м. Маріуполя Донецької області від 26 жовтня 2015 р. (справа № 265/3642/15-ц; провадження № 2/265/1697/15) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/53143415>

¹²⁵ Рішення Орджонікідзевського районного суду м. Маріуполя Донецької області від 26 жовтня 2015 р. (справа № 265/3642/15-ц; провадження № 2/265/1697/15) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/53143415>

¹²⁶ Рішення Орджонікідзевського районного суду м. Маріуполя Донецької області від 26 жовтня 2015 р. (справа № 265/3642/15-ц; провадження № 2/265/1697/15) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/53143415>

¹²⁷ Рішення Орджонікідзевського районного суду м. Маріуполя Донецької області від 26 жовтня 2015 р. (справа № 265/3642/15-ц; провадження № 2/265/1697/15) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/53143415>

¹²⁸ Рішення Орджонікідзевського районного суду м. Маріуполя Донецької області від 26 жовтня 2015 р. (справа № 265/3642/15-ц; провадження № 2/265/1697/15) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/53143415>

¹²⁹ Рішення Орджонікідзевського районного суду м. Маріуполя Донецької області від 26 жовтня 2015 р. (справа № 265/3642/15-ц; провадження № 2/265/1697/15) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/53143415>

“З урахуванням вищенаведеного та з урахуванням пояснення свідка-лікаря ОСОБА_3, яка пояснювала, що призначене нею медикаментозне лікування ОСОБА_1 було пов'язано з лікуванням інфаркту міокарду та перебуванням його у стаціонарі Міської лікарні швидкої медичної допомоги, а не у зв'язку з проведенням операції в ТОВ “Медифаст”, суд приходять до висновку, що його позовні вимоги в частині стягнення з відповідача матеріальної шкоди, яку він поніс у зв'язку з придбанням ліків на суму 5158 гривень не підлягають задоволенню, оскільки ТОВ “Медифаст” не повинно нести цивільну відповідальність перед позивачем в сенсі ст.1166 ЦК України”¹³⁰.

Також у рішенні зазначено, що позивач *“не надав суду доказів про те, що йому було відмовлено з боку відповідача надати відповідну медичну документацію (...)”*, а також те, що *“протягом розгляду справи відповідачем на вимогу позивача надано інформацію, що стосується проведених відносно позивача медичних процедур(а.с.55-80) (...)”¹³¹.*

З приводу наведеного зауважимо, що, можливо, позивач у цій справі¹³² звертався із проханням надати інформацію в усній формі. Однак факт звернення із запитом про надання інформації в усній формі складно або майже нереально довести. Відтак, у разі відмови закладом охорони здоров'я надати інформацію на усне звернення, потрібно направляти рекомендованим листом письмовий запит, аби можна було підтвердити ненадання інформації, у разі відсутності відповіді закладом охорони здоров'я, відмову в наданні інформації надання інформації в неповному обсязі, коли частину документів заклад охорони здоров'я надає, а частину не надає.

Як показує практика національних судів, за загальним правилом, базовим доказом, який впливає на задоволення позову у справах про

---

¹³⁰ Рішення Орджонікідзевського районного суду м. Маріуполя Донецької області від 26 жовтня 2015 р. (справа № 265/3642/15-ц; провадження № 2/265/1697/15) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/53143415>

¹³¹ Рішення Орджонікідзевського районного суду м. Маріуполя Донецької області від 26 жовтня 2015 р. (справа № 265/3642/15-ц; провадження № 2/265/1697/15) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/53143415>

¹³² Рішення Орджонікідзевського районного суду м. Маріуполя Донецької області від 26 жовтня 2015 р. (справа № 265/3642/15-ц; провадження № 2/265/1697/15) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/53143415>

відшкодування шкоди, завданої здоров'ю, є висновок експерта, адже у ньому фіксується наявність елементів цивільного правопорушення, зокрема констатується наявність або відсутність причинно-наслідкового зв'язку між діями лікаря та шкодою, яка заподіяна здоров'ю пацієнта. Якщо шкоду, заподіяну пацієнтові, складно заперечити через видимі зовнішні прояви, то встановлення причинно-наслідкового зв'язку може бути дискусійним. І особою, яка законодавчо уповноважена стверджувати про причинно-наслідковий зв'язок (медичну оцінку), є експерт, про що також вказано у Методичних рекомендаціях для адвокатів щодо цивільно-правової відповідальності у сфері медичної допомоги авторства І.Я. Сенюти (2018 р.) (далі – Методичні рекомендації)¹³³.

Це підтверджується також реченнями 1 і 2 § 43 рішення ЄСПЛ у справі “Бендерський проти України” (Заява № 22750/02) від 15 листопада 2007 р., де сказано таке:

“У даній справі заявнику довелося доводити в судах, що серветку було введено під час операції в Центрі-відповідачі та залишено в сечовому міхурі”¹³⁴. “Тому для вирішення справ такого типу медичний експертний висновок, безперечно, має вирішальне значення”¹³⁵.

Відтак, висновок експерта можна вважати найважливішим та найбільш базовим доказом у досліджуваній категорії справ, а його відсутність робить задоволення позову мало ймовірним.

Однак існує і інша судова практика, зокрема у Рішенні Куп'янського міськрайонного суду Харківської області від 20 червня 2014 р. (справа № 628/612/14-ц; провадження № 2/628/461/14) позов про стягнення шкоди було задоволено без висновку експерта серед доказів:

---

¹³³ І.Я. Сенюта. Цивільно-правова відповідальність у сфері надання медичної допомоги: методичні рекомендації для адвокатів. Харків: Фактор, 2018 р. 28 с.

¹³⁴ ЄСПЛ, Бендерський проти України. – 15 листопада 2007 р. – Заява № 22750/02.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_313#Text

¹³⁵ ЄСПЛ, Бендерський проти України. – 15 листопада 2007 р. – Заява № 22750/02.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_313#Text

“Отже, суд вважає, що медична послуга, яка надана позивачу відповідачем, має істотний недолік, оскільки в період з 22 грудня, 5 січня, 17 січня, 30 січня 2012 року відповідачем були виконані роботи по латексному легуванню гемороїдальних вузлів позивачу з певними недоліками, оскільки подальше його лікуванні в іншому медичному закладі було з діагнозом: “комбінований геморой, стан після латексного легування гемороїдальних вузлів””¹³⁶.

“Оскільки сторонами по справі не були заявлені клопотання про призначення експертиз, суд виходить з письмових висновків інших лікарів, які оглядали чи лікували пацієнта, що мають силу висновку спеціаліста”¹³⁷.

“Так, у висновку від 8.04.2013 р. спеціаліста-лікаря-проктолога Богун О.А. у діагнозі відповідача вказано: “комбінований геморой, стан після латексного легування гемороїдальних вузлів”¹³⁸. “У висновку від 10.01.2014 р. спеціаліста-лікаря-проктолога Шакалової О.А. також вказано: “стан після латексного легування...”¹³⁹”. (...)

“Таким чином, суд вважає, що відповідачем не було надано суду жодного доказу у спростування доводів позивача”¹⁴⁰.(...)

“Тому, з урахуванням того, що між завданою позивачу шкодою та протиправними діями відповідача наявний причинний зв'язок, вимоги про стягнення з останнього на користь позивача завданої неякісним лікуванням шкоди в розмірі 4 150 гривень підлягають до задоволення у повному обсязі”¹⁴¹.

¹³⁶ Рішення Куп'янського міськрайонного суду Харківської області від 20 червня 2014 р. (справа № 628/612/14-ц; провадження № 2/628/461/14) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/39494275>

¹³⁷ Рішення Куп'янського міськрайонного суду Харківської області від 20 червня 2014 р. (справа № 628/612/14-ц; провадження № 2/628/461/14) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/39494275>

¹³⁸ Рішення Куп'янського міськрайонного суду Харківської області від 20 червня 2014 р. (справа № 628/612/14-ц; провадження № 2/628/461/14) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/39494275>

¹³⁹ Рішення Куп'янського міськрайонного суду Харківської області від 20 червня 2014 р. (справа № 628/612/14-ц; провадження № 2/628/461/14) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/39494275>

¹⁴⁰ Рішення Куп'янського міськрайонного суду Харківської області від 20 червня 2014 р. (справа № 628/612/14-ц; провадження № 2/628/461/14) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/39494275>

¹⁴¹ Рішення Куп'янського міськрайонного суду Харківської області від 20 червня 2014 р. (справа № 628/612/14-ц; провадження № 2/628/461/14) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/39494275>

Отож, у цьому випадку¹⁴² саме пасивність відповідача спричинила покладення в основу рішення про задоволення позову консультативних висновків.

Особливості договірної відповідальності та її розмежування із деліктною відповідальністю відображені у Постанові Верховного Суду від 27 лютого 2019 р. (справа № 755/2545/15-ц, провадження № 61-47866св18), у якій вказано:

“У результаті звернення до ТОВ “Боріс” за наданням медичної допомоги та оплати наданих медичних послуг між ОСОБА_2 та ТОВ “Боріс” виникли договірні правовідносини”¹⁴³.

“В оцінці наведеного Верховний Суд врахував, що якщо у разі ненадання чи неналежного надання медичної допомоги пацієнтові завдана шкода каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, то застосовуються правила як про договірну, так і деліктну відповідальність”¹⁴⁴.

“Правове регулювання договірних правовідносин здійснюється за нормами глави 63 книги п'ятої ЦК України та Закону України “Про захист прав споживачів””¹⁴⁵. (...)

“Якщо медична допомога пацієнтові надається за плату, а здійснення суб'єктом господарювання медичної практики у сфері охорони здоров'я передбачає отримання прибутку, то відповідальність за неналежне виконання умов договору надавач медичних послуг нестиме незалежно від наявності вини у його діяч”¹⁴⁶. “У разі якщо надання неналежних послуг за договором призвело не лише до завдання майнових збитків, а й до завдання шкоди здоров'ю споживача послуг, то наставатиме додатково деліктна відповідальність”¹⁴⁷.

¹⁴² Рішення Куп'янського міськрайонного суду Харківської області від 20 червня 2014 р. (справа № 628/612/14-ц; провадження № 2/628/461/14) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/39494275>

¹⁴³ Постанова Верховного Суду від 27 лютого 2019 р. (справа № 755/2545/15-ц, провадження № 61-47866св18) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81020404>

¹⁴⁴ Постанова Верховного Суду від 27 лютого 2019 р. (справа № 755/2545/15-ц, провадження № 61-47866св18) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81020404>

¹⁴⁵ Постанова Верховного Суду від 27 лютого 2019 р. (справа № 755/2545/15-ц, провадження № 61-47866св18) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81020404>

¹⁴⁶ Постанова Верховного Суду від 27 лютого 2019 р. (справа № 755/2545/15-ц, провадження № 61-47866св18) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81020404>

¹⁴⁷ Постанова Верховного Суду від 27 лютого 2019 р. (справа № 755/2545/15-ц, провадження № 61-47866св18) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81020404>

“У разі надання медичної послуги, яка містить істотні недоліки, пацієнт як споживач має право на розірвання такого договору, а також на відшкодування завданих йому збитків”¹⁴⁸. (...)

“Договірна відповідальність настає за невиконання умов договору, а позадоговірна (деліктна) за спричинену шкоду здоров'ю на підставі правил статей 1166, 1167, 1195 ЦК України”¹⁴⁹.

Окрім того, розмежування договірної відповідальності деліктної відповідальності містить доктринальне підґрунтя, яке конкретизоване у монографії І.Я. Сенюти “Цивільно-правове регулювання відносин у сфері надання медичної допомоги: питання теорії і практики” (2018 р.):

Цивільно-правова відповідальність відсутня, якщо не заподіяно шкоди здоров'ю, а умови договору є виконаними¹⁵⁰.

Договірна відповідальність виникатиме у разі неналежного та/або неповного виконання умов договору навіть за відсутності шкоди, завданої здоров'ю¹⁵¹.

У випадку заподіяння шкоди здоров'ю відбувається поєднання деліктної та договірної відповідальності¹⁵².

---

¹⁴⁸ Постанова Верховного Суду від 27 лютого 2019 р. (справа № 755/2545/15-ц, провадження № 61-47866св18)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81020404>

¹⁴⁹ Постанова Верховного Суду від 27 лютого 2019 р. (справа № 755/2545/15-ц, провадження № 61-47866св18)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81020404>

¹⁵⁰ І.Я. Сенюта. Цивільно-правове регулювання відносин у сфері надання медичної допомоги: питання теорії і практики: монографія. Львів: Видавництво ЛОБФ “Медицина і право”. 2018 р. 400 с.

URL: <https://www.academia.edu/41752023/%D0%A6%D0%98%D0%92%D0%86%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%9E%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E%D0%92%D0%95%D0%A0%D0%95%D0%93%D0%A3%D0%9B%D0%AE%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%D0%92%D0%86%D0%94%D0%9D%D0%9E%D0%A1%D0%98%D0%9D%D0%A3%D0%A1%D0%A4%D0%95%D0%A0%D0%86%D0%9D%D0%90%D0%94%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%D0%9C%D0%95%D0%94%D0%98%D0%A7%D0%9D%D0%9E%D0%87%D0%94%D0%9E%D0%9F%D0%9E%D0%9C%D0%9E%D0%93%D0%98%D0%BF%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D1%82%D0%B5%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%97%D1%96%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8>

¹⁵¹ І.Я. Сенюта. Цивільно-правове регулювання відносин у сфері надання медичної допомоги: питання теорії і практики: монографія. Львів: Видавництво ЛОБФ “Медицина і право”. 2018 р. 400 с.

URL: <https://www.academia.edu/41752023/%D0%A6%D0%98%D0%92%D0%86%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%9E%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E%D0%92%D0%95%D0%A0%D0%95%D0%93%D0%A3%D0%9B%D0%AE%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%D0%92%D0%86%D0%94%D0%9D%D0%9E%D0%A1%D0%98%D0%9D%D0%A3%D0%A1%D0%A4%D0%95%D0%A0%D0%86%D0%9D%D0%90%D0%94%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%D0%9C%D0%95%D0%94%D0%98%D0%A7%D0%9D%D0%9E%D0%87%D0%94%D0%9E%D0%9F%D0%9E%D0%9C%D0%9E%D0%93%D0%98%D0%BF%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D1%82%D0%B5%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%97%D1%96%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8>

Якщо договір відсутній і заподіяна шкода здоров'ю, то застосовуються лише правила про деліктну відповідальність¹⁵³.

Підрозділ 2.2. Відшкодування майнової (матеріальної) шкоди, завданої здоров'ю, у деліктних правовідносинах

Логічним продовженням є аналіз відшкодування майнової (матеріальної) шкоди у деліктних правовідносинах.

Не усі провадження щодо відшкодування шкоди, завданої здоров'ю, завершуються задоволенням позову. Причини такого результату провадження бувають різними: відсутність достатніх доказів, які доводять факт неналежного надання медичної допомоги, що спричинило ушкодження здоров'я, наприклад Рішення Корольовського районного суду м. Житомира від 13 лютого 2017 р. (справа № 296/7160/16-ц; провадження № 2/296/663/17)¹⁵⁴, неможливість або надзвичайна складність встановлення моменту настання обставин, які стали безпосередньою причиною ушкодження здоров'я.

Аналіз судової практики свідчить, що проблема доказування постає особливо гостро у справах про відшкодування шкоди, завданої здоров'ю. Лише смерті або іншого ушкодження здоров'я пацієнта не є достатньо. Потрібна

---

¹⁵² І.Я. Сенюта. Цивільно-правове регулювання відносин у сфері надання медичної допомоги: питання теорії і практики: монографія. Львів: Видавництво ЛОБФ "Медицина і право". 2018 р. 400-401 с.

URL:<https://www.academia.edu/41752023/%D0%A6%D0%98%D0%92%D0%86%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%9E%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E%D0%92%D0%95%D0%A0%D0%95%D0%93%D0%A3%D0%9B%D0%AE%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%D0%92%D0%86%D0%94%D0%9D%D0%9E%D0%A1%D0%98%D0%9D%D0%A3%D0%A1%D0%A4%D0%95%D0%A0%D0%86%D0%9D%D0%90%D0%94%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%D0%9C%D0%95%D0%94%D0%98%D0%A7%D0%9D%D0%9E%D0%87%D0%94%D0%9E%D0%9F%D0%9E%D0%9C%D0%9E%D0%93%D0%98%D0%BF%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D1%82%D0%B5%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%97%D1%96%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8>

¹⁵³ І.Я. Сенюта. Цивільно-правове регулювання відносин у сфері надання медичної допомоги: питання теорії і практики: монографія. Львів: Видавництво ЛОБФ "Медицина і право". 2018 р. 401 с.

URL:<https://www.academia.edu/41752023/%D0%A6%D0%98%D0%92%D0%86%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%9E%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E%D0%92%D0%95%D0%A0%D0%95%D0%93%D0%A3%D0%9B%D0%AE%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%D0%92%D0%86%D0%94%D0%9D%D0%9E%D0%A1%D0%98%D0%9D%D0%A3%D0%A1%D0%A4%D0%95%D0%A0%D0%86%D0%9D%D0%90%D0%94%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%D0%9C%D0%95%D0%94%D0%98%D0%A7%D0%9D%D0%9E%D0%87%D0%94%D0%9E%D0%9F%D0%9E%D0%9C%D0%9E%D0%93%D0%98%D0%BF%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D1%82%D0%B5%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%97%D1%96%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8>

¹⁵⁴ Рішення Корольовського районного суду м. Житомира від 13 лютого 2017 р. (справа № 296/7160/16-ц; провадження № 2/296/663/17) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/65635131>

наявність усіх елементів цивільного правопорушення, зокрема “для настання відповідальності за завдання шкоди ушкодженням здоров'я необхідна наявність таких умов: протиправна поведінка особи, яка завдала шкоду, наявність шкоди, причинно-наслідковий зв'язок між протиправною поведінкою та шкодою, наявність вини”¹⁵⁵. І визначальним є встановлення причинно-наслідкового зв'язку, що підтверджується Рішенням Смілянського міськрайонного суду Черкаської області від 9 лютого 2017 р. (справа № 703/3912/16-ц; провадження № 2/703/202/17)¹⁵⁶.

Справа стосувалася чоловіка із пневмонією, якого не госпіталізували і згодом він помер через захворювання серця згідно з висновком експерта¹⁵⁷. Як наслідок, суд відмовив у задоволенні позову через відсутність причинно-наслідкового зв'язку¹⁵⁸.

Досвід у повсякденному житті демонструє, що, наприклад, при виникненні в особи або членів сім'ї ознак захворювання, які передаються повітряно-крапельним шляхом, складно встановити точний момент зараження та конкретну людину, через яку відбулося інфікування. Можна лише робити припущення, достовірність яких є спростовною. Стосовно захворювань, які набуваються в інший спосіб, момент та причина виникнення також є спірними. Приміром, під час проходження практики в Адвокатському об'єднанні “МедЛекс” одні із моїх завдань стосувалися справи, де лікар-рентгенолог при проведенні діагностики пропустив онкологічне ураження хребця шиї, не відзначив цього своєчасно у результаті МРТ обстеження, і, в подальшому це вплинуло на лікування пацієнта. Тобто навіть лікарям (з різних причин – часом через недбалість, часом через складність стану здоров'я пацієнта та активне прогресування захворювання) складно встановити точний момент

---

¹⁵⁵ Постанова Верховного Суду від 27 лютого 2019 р. (справа № 755/2545/15-ц, провадження № 61-47866св18) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81020404>

¹⁵⁶ Рішення Смілянського міськрайонного суду Черкаської області від 9 лютого 2017 р. (Справа № 703/3912/16-ц; 2/703/202/17) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/64670031>

¹⁵⁷ Рішення Смілянського міськрайонного суду Черкаської області від 9 лютого 2017 р. (Справа № 703/3912/16-ц; 2/703/202/17) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/64670031>

¹⁵⁸ Рішення Смілянського міськрайонного суду Черкаської області від 9 лютого 2017 р. (Справа № 703/3912/16-ц; 2/703/202/17) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/64670031>

деструктивних змін у здоров'ї пацієнта. Відтак, для суду процес визначення достовірно точних обставин, за яких відбулося ушкодження здоров'я, є ще більш ускладненим.

Бувають випадки, коли ушкодження здоров'я відбулося до моменту звернення за медичною допомогою, наприклад, раніше згадане Рішення Корольовського районного суду м. Житомира від 13 лютого 2017 р. (справа № 296/7160/16-ц; провадження № 2/296/663/17)¹⁵⁹.

Справа стосується пацієнта, якому провели операцію, після якої було встановлено зараження гепатитом¹⁶⁰. Пацієнт звернувся із позовом про відшкодування шкоди, завданої здоров'ю, однак суд відмовив у задоволенні позову через відповідність вимогам документації (по проведенні операції, дотриманні стерильності) закладу охорони здоров'я¹⁶¹.

Можна припустити, що якби у даній справі¹⁶² документація не відповідала законодавчим вимогам, можна було б ставити в вину зараження медичним працівникам. Проте, оскільки документація була належною, рішення суду¹⁶³, на нашу думку, є правильним.

Іншим прикладом є Рішення Дарницького районного суду м. Києва від 6 вересня 2016 р. (справа № 753/5834/16-ц; провадження № 2/753/3995/16)¹⁶⁴.

Справа стосується пацієнта із цукровим діабетом, якій у клініці “Борис” встановили вітрянку і призначили крапельницю глюкози без комплексної діагностики, бо мати пацієнта відмовилася від аналізів через брак коштів, а також не надала усієї інформації про симптоми¹⁶⁵.

---

¹⁵⁹ Рішення Корольовського районного суду м. Житомира від 13 лютого 2017 р. (справа № 296/7160/16-ц; провадження № 2/296/663/17) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/65635131>

¹⁶⁰ Рішення Корольовського районного суду м. Житомира від 13 лютого 2017 р. (справа № 296/7160/16-ц; провадження № 2/296/663/17) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/65635131>

¹⁶¹ Рішення Корольовського районного суду м. Житомира від 13 лютого 2017 р. (справа № 296/7160/16-ц; провадження № 2/296/663/17) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/65635131>

¹⁶² Рішення Корольовського районного суду м. Житомира від 13 лютого 2017 р. (справа № 296/7160/16-ц; провадження № 2/296/663/17) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/65635131>

¹⁶³ Рішення Корольовського районного суду м. Житомира від 13 лютого 2017 р. (справа № 296/7160/16-ц; провадження № 2/296/663/17) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/65635131>

¹⁶⁴ Рішення Дарницького районного суду м. Києва від 6 вересня 2016 р. (справа № 753/5834/16-ц; провадження № 2/753/3995/16) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62518054>

¹⁶⁵ Рішення Дарницького районного суду м. Києва від 6 вересня 2016 р. (справа № 753/5834/16-ц; провадження № 2/753/3995/16) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62518054>

Невже лікар має право призначати будь-яке лікування за відсутності повної картини щодо стану здоров'я пацієнта? Очевидно, що ні.

Погоджуємося, що у даній справі¹⁶⁶ відмова матері провести рекомендовані обстеження вплинула на виявлення цукрового діабету доньки, але також можна припустити, що на погіршення стану здоров'я пацієнта вплинуло призначення лікування без проведення усіх необхідних аналізів. Вважаємо, що рішення суду¹⁶⁷ є необґрунтованим з огляду на неправильність встановлення ступеня вини потерпілого та лікаря.

У ч. 2 ст. 1193 ЦК України (урахування вини потерпілого і матеріального становища фізичної особи, яка завдала шкоди) встановлено: **“Якщо груба необережність потерпілого сприяла виникненню або збільшенню шкоди, то залежно від ступеня вини потерпілого (а в разі вини особи, яка завдала шкоди, – також залежно від ступеня її вини) розмір відшкодування зменшується, якщо інше не встановлено законом”**¹⁶⁸. Але ж розмір відшкодування не скасовується цілком, коли, як і у цій справі¹⁶⁹, крім вини потерпілого, наявна також і вина лікаря.

Із проаналізованої практики судів випливає, що у справах щодо відшкодування шкоди, завданої здоров'ю, діяльність адвоката підпадає не лише під обмеження та рамки, які встановлені нормами матеріального та процесуального права, а також у сферу міркувань та умовиводів людей, які є експертами. Твердження про обмеження діяльності адвоката висловлене в зв'язку з тим, що Висновок за результатами клініко-експертної оцінки, Експертний висновок¹⁷⁰ та висновок судово-медичної експертизи¹⁷¹ є тими

¹⁶⁶ Рішення Дарницького районного суду м. Києва від 6 вересня 2016 р. (справа № 753/5834/16-ц; провадження № 2/753/3995/16) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62518054>

¹⁶⁷ Рішення Дарницького районного суду м. Києва від 06 вересня 2016 р. (справа № 753/5834/16-ц; провадження № 2/753/3995/16) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62518054>

¹⁶⁸ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

¹⁶⁹ Рішення Дарницького районного суду м. Києва від 6 вересня 2016 р. (справа № 753/5834/16-ц; провадження № 2/753/3995/16) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62518054>

¹⁷⁰ Наказ Міністерства охорони здоров'я України “Про організацію клініко-експертної оцінки якості надання медичної допомоги та медичного обслуговування” від 5 лютого 2016 р. № 69. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0285-16#Text>

¹⁷¹ Інструкція про проведення судово-медичної експертизи, затверджена Наказом Міністерства охорони

“трьома китами”, які є основними доказами у справах щодо відшкодування шкоди, завданої здоров’ю, та передумовою задоволення позову. Адже за їх відсутності або неналежності змісту задоволення позову є малоімовірним.

Це підтверджується Рішенням Уманського міськрайонного суду Черкаської області від 14 липня 2020 р. (справа №705/3640/19; 2/705/832/20):

“Позивач не зверталася з клопотанням про призначення судової експертизи задля визначення причинно-наслідкового зв’язку між лікуванням в Уманській стоматологічній поліклініці та отримання нею захворювання “Флегмона дна порожнини рота”, характеру шкоди, правильного діагнозу та лікування”¹⁷². “Тобто, позивачем не доведено факт завдання їй відповідачем матеріальної та моральної шкоди, її розмір, що є підставою для відмови у задоволенні позовних вимог”¹⁷³.

Окрім того, важливість висновку експерта демонструється у Рішенні Приморського районного суду м. Одеси від 28 квітня 2015 р. (справа № 522/21210/13-ц; провадження № 2/522/38/15):

“Так, на підставі даних комісійної судово-медичної експертизи ОСОБА_1, 1952 року народження, наданих даних медичної документації на його ім’я, відповідно поставлених питань, судово-медична експертна комісія прийшла до наступних висновків:

У ОСОБА_1 наявна хронічна цереброваскулярна недостатність кровообігу на фоні церебрального атеросклерозу, дегенеративних змін підкоркових ядер, дисцикулярна енцефалопатія II-III ст. зі зниженням когнітивних функцій в стадії декомпенсації з легким амнестичним синдромом”¹⁷⁴. “В зв’язку з наявністю вказаної патології 29.09.2010 року

здоров'я України від 17 січня 1995 № 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0254-95#Text>

¹⁷² Рішення Уманського міськрайонного суду Черкаської області від 14 липня 2020 р. (справа №705/3640/19; 2/705/832/20) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90459924>

¹⁷³ Рішення Уманського міськрайонного суду Черкаської області від 14 липня 2020 р. (справа №705/3640/19; 2/705/832/20) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90459924>

¹⁷⁴ Рішення Приморського районного суду м. Одеси від 28 квітня 2015 р. (справа № 522/21210/13-ц; провадження № 2/522/38/15) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/43838596>

первинно, 28.09.2011 року повторно безстроково йому була встановлена друга група інвалідності”¹⁷⁵.

“Вказаний стан є наслідком хронічної патології з боку судин головного мозку, внаслідок якої тривалий час речовина головного мозку отримує недостатнє кровопостачання, що тягне порушення його функцій”¹⁷⁶. “В наданих медичних документах відсутні об’єктивні дані, які дозволяють говорити про те, що при проведенні операції “лапороскопічна холіцистектомія” 16.04. 2010 року в клініці “Інто-сана” мали місце епізоди гіпоксії, які могли б погіршити стан хворого”¹⁷⁷. “Таким чином, якого-небудь причинного зв’язку між операцією “лапороскопічна холіцистектомія”, яка проведена 16.04.2010 року в клініці “Інто-Сана” та встановленням ОСОБА_1 другої групи інвалідності (повторно) безстроково по загальному захворюванню експертна комісія не вбачає (а.с.193-194)”¹⁷⁸.

Отже, лише медичної документації, із змісту якої можна зробити висновки про порушення у формі неналежного надання медичної допомоги, недостатньо.

У чому тут проблема?

Проблема полягає у тому, що висновки експертів можуть бути не завжди коректними, правильними, достовірними, адже ґрунтуються не лише на об’єктивних факторах (медична документація), а також перебувають у площині впливу суб’єктивних чинників (наприклад, ретельність та добросовісність експерта при виконанні професійних обов’язків, толерантність до корупції).

Безумовно, питання професіоналізму та рівня відповідального ставлення експерта до своїх обов’язків при складенні експертного висновку характеризується подвійною природою – правовою та суспільною. З одного

---

¹⁷⁵ Рішення Приморського районного суду м. Одеси від 28 квітня 2015 р. (справа № 522/21210/13-ц; провадження № 2/522/38/15) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/43838596>

¹⁷⁶ Рішення Приморського районного суду м. Одеси від 28 квітня 2015 р. (справа № 522/21210/13-ц; провадження № 2/522/38/15) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/43838596>

¹⁷⁷ Рішення Приморського районного суду м. Одеси від 28 квітня 2015 р. (справа № 522/21210/13-ц; провадження № 2/522/38/15) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/43838596>

¹⁷⁸ Рішення Приморського районного суду м. Одеси від 28 квітня 2015 р. (справа № 522/21210/13-ц; провадження № 2/522/38/15) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/43838596>

боку, такі питання як професіоналізм і порядність конкретного експерта є суспільною проблематикою. А з іншого боку, на ці суб'єктивні фактори можна вплинути правовими механізмами, тому правові інструменти тут також діють.

І оскільки належність здійснення експертом своїх обов'язків безпосередньо впливає на реалізацію прав потерпілих у справах про відшкодування шкоди, завданої здоров'ю, це питання підлягає розгляду.

У ч. 1 ст. 16 Закону України “Про судову експертизу” передбачено: “Метою атестації судового експерта є **оцінка професійного рівня фахівців**, які залучаються до проведення судових експертиз або беруть участь у розробках теоретичної та методичної бази судової експертизи”¹⁷⁹. Залежно від спеціалізації їм присвоюється кваліфікація судового експерта з правом проведення певного виду експертизи”¹⁸⁰.

Задля вирішення окресленої проблеми законодавчого закріплення атестації є недостатнім. Вагомою є якість проведеної атестації. При атестації повинна здійснюватися ефективна перевірка на відповідність експерта критеріям.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II

1. При визначенні “потреби у матеріальній допомозі” необхідно враховувати правовий висновок у Постанові Верховного Суду від 05 вересня 2019 р. (справа № 212/1055/18-ц; Провадження № 61-2386сво19)¹⁸¹, яка не містить прив'язки до прожиткового мінімуму і передбачає врахування інших обставин.

2. У справах про відшкодування шкоди, завданої здоров'ю, експертиза – це найважливіший інструмент для отримання доказів, що підтверджується як практикою національних судів, яка досліджувалася у цьому розділі, так і

¹⁷⁹ Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038-ХІІ.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>

¹⁸⁰ Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038-ХІІ.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>

¹⁸¹ Постанова Верховного Суду від 5 вересня 2019 р. (справа № 212/1055/18-ц; провадження № 61-2386сво19)
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84182574>

раніше згаданим реченням 2 § 43 рішення ЄСПЛ у справі “Бендерський проти України” (Заява № 22750/02) від 15 листопада 2007 р.¹⁸², де вказано про вирішальне значення медичного експертного висновку. Відтак, сторони повинні бути активними ініціаторами проведення експертизи.

3. Знаковою для осіб, здоров'ю яких була заподіяна шкода, є правова позиція у Постанові Верховного Суду від 27 лютого 2019 р. (справа № 755/2545/15-ц, провадження № 61-47866св18)¹⁸³ щодо можливості поєднання договірної та деліктної відповідальності у справах про відшкодування шкоди, завданої здоров'ю, яка повинна братися до уваги закладами охорони здоров'я, зокрема тими, що здійснюють свою діяльність на підставі договорів із пацієнтами.

---

¹⁸² ЄСПЛ, Бендерський проти України. – 15 листопада 2007 р. – Заява № 22750/02.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_313#Text

¹⁸³ Постанова Верховного Суду від 27 лютого 2019 р. (справа № 755/2545/15-ц, провадження № 61-47866св18)

URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81020404>

РОЗДІЛ III

ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ (НЕМАЙНОВОЇ) ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ЗДОРОВ'Ю

У розділі III цієї магістерської роботи досліджуються особливості відшкодування моральної (немайнової) шкоди, завданої здоров'ю.

Аналіз проводиться крізь виміри законодавчого регулювання та судової практики із структурним поділом на три підрозділи, у яких проаналізовано відшкодування моральної (немайнової) шкоди, завданої здоров'ю у договірних зобов'язаннях та у деліктних правовідносинах, а також особливості оподаткування.

Після прочитання формулювання “моральна шкода” виникає асоціація, що це поняття відноситься до площини внутрішнього світу людини (людей), якій (яким) вона заподіяна. Відтак, сама назва викликає думку, що надзвичайно важко встановити раціональні критерії, за допомогою яких можна визначити розмір відшкодування моральної шкоди. Адже немає пристрою, який би точно встановив ступінь негативних внутрішніх емоційних змін людини, якій була заподіяна шкода здоров'ю.

Втім, оскільки йдеться про сферу дії права, такі критерії повинні бути, а якщо вони відсутні – їх потрібно знаходити, обґрунтовувати, створювати.

Отож, для з'ясування наявного правового поля та його оцінки перейдемо до правового регулювання.

Передусім регулювання права на відшкодування моральної (немайнової) шкоди, завданої здоров'ю, відображене у ст. 23 ЦК України, яка складається із п'яти частин¹⁸⁴.

У ч. 1 ст. 23 ЦК України закріплено загальне право на відшкодування моральної шкоди у разі порушення будь-яких прав особи, ч. 2 встановлює елементи, які входять до моральної шкоди, ч. 3 регламентує спосіб відшкодування – гроші, майно або інший спосіб, а також перелічує фактори, які

---

¹⁸⁴ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

впливають на розмір відшкодування, серед яких характер вчиненого правопорушення, глибина страждань, ступінь впливу на здібності потерпілого, вина заподіювача шкоди, інші істотні обставини, ч. 4 передбачає незалежність моральної шкоди від майнової та їх розмірів відшкодування, а у ч. 5 передбачено загальне правило щодо одноразового відшкодування моральної шкоди із можливістю винятків у договорі або законі¹⁸⁵.

У контексті цього важливою є правова позиція, зазначена у п. 90 Постанови Великої Палати Верховного Суду від 5 грудня 2018 р. (справа № 210/5258/16-ц; провадження № 14-463 цс 18):

“У справах щодо відшкодування моральної шкоди, завданої у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, суди, встановивши факт завдання моральної шкоди, повинні особливо ретельно підійти до того, аби присуджена ними сума відшкодування була домірною цій шкоді” (речення 1 п. 90)¹⁸⁶. *“Сума відшкодування моральної шкоди має бути аргументованою судом з урахуванням, зокрема, визначених у частині третій статті 23 ЦК України критеріїв і тоді, коли таке відшкодування присуджується у сумі суттєво меншій, аніж та, яку просив потерпілий”* (речення 2 п. 90)¹⁸⁷.

Окрім того, праву на відшкодування моральної (немайнової) шкоди, завданої здоров'ю, присвячена ст. 1168 ЦК України із найменуванням: “Відшкодування моральної шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи”¹⁸⁸.

---

¹⁸⁵ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

¹⁸⁶ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 5 грудня 2018 р. (справа № 210/5258/16-ц; провадження № 14-463 цс 18) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78750868>

¹⁸⁷ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 5 грудня 2018 р. (справа № 210/5258/16-ц; провадження № 14-463 цс 18) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78750868>

¹⁸⁸ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

У ч. 1 ст. 1168 ЦК України вказано: “**Моральна шкода**, завдана каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, може бути відшкодована **одноразово** або шляхом здійснення **щомісячних платежів**”¹⁸⁹.

У ч. 2 ст. 1168 ЦК України передбачено: “Моральна шкода, завдана смертю фізичної особи, відшкодовується її чоловікові (дружині), батькам (усиновлювачам), дітям (усиновленим), а також особам, які проживали з нею однією сім'єю”¹⁹⁰.

Визначення поняття “моральна шкода” відображене у п. 3 Постанови від 31 березня 1995 р. № 4, де зазначено: “Під **моральною шкодою** слід розуміти втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань, або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб”¹⁹¹.

У п. 9 Постанови від 31 березня 1995 р. № 4 закріплено критерії, які визначають розмір відшкодування моральної шкоди:

“Розмір відшкодування моральної (немайнової) шкоди суд визначає залежно від **характеру та обсягу страждань** (фізичних, душевних, психічних тощо), яких зазнав позивач, **характеру немайнових втрат** (їх тривалості, можливості відновлення тощо) та з урахуванням інших обставин”¹⁹².

“Зокрема, **враховуються стан здоров'я потерпілого, тяжкість вимушених змін у його життєвих і виробничих стосунках, ступінь зниження престижу, ділової репутації, час та зусилля, необхідні для відновлення попереднього стану**, добровільне – за власною ініціативою чи за зверненням

---

¹⁸⁹ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

¹⁹⁰ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

¹⁹¹ Постанова Пленуму Верховного Суду України “Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди” від 31 березня 1995 р. № 4.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95#Text>

¹⁹² Постанова Пленуму Верховного Суду України “Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди” від 31 березня 1995 р. № 4
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95#Text>

потерпілого – спростування інформації редакцією засобу масової інформації”¹⁹³.

“При цьому суд має виходити із засад розумності, виваженості та справедливості”¹⁹⁴.

Відтак, виникає запитання: *якими є правові критерії розумності, виваженості та справедливості щодо моральної шкоди?*

Словесно пояснити ці категорії можна, однак правові рамки встановити неможливо через їх оцінність. Адже складно прописати чітко, які розміри відшкодування моральної шкоди і за яких умов вважатимуться розумними, виваженими та справедливими, а які – не відповідатимуть цим вимогам.

Для того, щоб правова категорія була корисним інструментом при правозастосуванні потрібно, щоб із її визначення було чітко зрозуміло, що вона означає і як її застосовувати в умовах конкретної правової ситуації. Зазначення понять із абстрактними визначеннями – це декларативне використання слів, яке не є допоміжним на практиці.

Окрім того, доцільність виділення трьох окремих понять, до того ж оцінних, видається спірною з огляду на те, що вони становлять єдиний зміст. Варто залишити одне поняття, зокрема справедливість. Суди, своєю чергою, при правозастосуванні не повинні обмежуватися лише формальним посиланням на справедливість, а повинні пояснювати, в чому полягає справедливість, або несправедливість у визначенні розміру відшкодування моральної шкоди при розгляді конкретної справи.

Загалом із аналізу зазначених вище положень, які розкривають значення “моральної шкоди” доходимо такого висновку: у них відображене словесне пояснення моральної шкоди, але таке словесне обрамлення, хоч і важливе для розуміння правової категорії “моральна шкода”, однак об’єктивних орієнтирів,

---

¹⁹³ Постанова Пленуму Верховного Суду України “Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди” від 31 березня 1995 р. № 4.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95#Text>

¹⁹⁴ Постанова Пленуму Верховного Суду України “Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди” від 31 березня 1995 р. № 4.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95#Text>

які допомагають визначити конкретний розмір моральної шкоди у конкретній справі, це не встановлює.

Відсутність правових орієнтирів щодо визначення розміру моральної шкоди призводить до труднощів як для учасників провадження, так і для суду.

За відсутності правових критеріїв, які характеризуються належною прогнозованістю, у позивача виникають труднощі із визначенням адекватного розміру відшкодування моральної шкоди. А також складно передбачити, який розмір відшкодування моральної шкоди суд вирішить стягнути з відповідача.

Розкриття зазначених у п. 9 Постанови від 31 березня 1995 р. № 4 критеріїв розміру моральної шкоди, зокрема “характеру та обсягу страждань”, “характеру немайнових втрат”, “інших обставин” має відобразитися у практиці національних судів¹⁹⁵.

Тому потрібно проаналізувати судові рішення на предмет наявності правових орієнтирів.

Підрозділ 3.1. Відшкодування моральної (немайнової) шкоди, завданої здоров'ю, у договірних зобов'язаннях

Отож, розглянемо обґрунтування моральної шкоди в договірних зобов'язаннях на прикладі трьох рішень, які досліджувалися у підрозділі 2.1. розділу II, а саме:

–Рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 16 серпня 2016 р. (справа № 760/22889/15-ц; провадження № 2-1139/16)¹⁹⁶;

–Рішення Орджонікідзевського районного суду м. Маріуполя Донецької області від 26 жовтня 2015 р. (справа № 265/3642/15-ц; провадження № 2/265/1697/15)¹⁹⁷;

---

¹⁹⁵ Постанова Пленуму Верховного Суду України “Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди” від 31 березня 1995 р. № 4.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95#Text>

¹⁹⁶ Рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 16 серпня 2016 р. (справа № 760/22889/15-ц; провадження № 2-1139/16) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62471102>

¹⁹⁷ Рішення Орджонікідзевського районного суду м. Маріуполя Донецької області від 26 жовтня 2015 р. (справа № 265/3642/15-ц; провадження № 2/265/1697/15) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/53143415>

–Рішення Куп'янського міськрайонного суду Харківської області від 20 червня 2014 р. (справа № 628/612/14-ц; провадження № 2/628/461/14)¹⁹⁸.

Рішення Орджонікідзевського районного суду м. Маріуполя Донецької області від 26 жовтня 2015 р. (справа № 265/3642/15-ц; провадження № 2/265/1697/15) містить таку мотивацію моральної шкоди з боку позивача:

“Також діями відповідача йому спричинена моральні шкода, яка полягає в тому, що він переніс стрес, при наявності важкої хвороби він не отримав достовірну інформацію про медичні послуги, він нервував, погано спав, погано себе відчував, знаходився в стресовому стані та яку він оцінює в 5000 гривень”¹⁹⁹.

У Рішенні Куп'янського міськрайонного суду Харківської області від 20 червня 2014 р. (справа № 628/612/14-ц; провадження № 2/628/461/14) позивач надає таке обґрунтування:

“(…) моральна шкода, яка полягає у фізичному болю та стражданнях, які він переніс через неякісно надані медичні послуги, перенесений емоційний стрес, та погіршення самопочуття”²⁰⁰.

Натомість у Рішенні Солом'янського районного суду м. Києва від 16 серпня 2016 р. (справа № 760/22889/15-ц; провадження № 2-1139/16) моральна шкода обґрунтовується посиланням на правове регулювання, а також вказівкою:

“(…) суд, приймаючи до уваги характер та обсяг фізичних та душевних страждань, яких зазнав позивач, погоджується з оцінкою розміру відшкодування моральної шкоди в сумі 50 000 гривень, які мають бути стягнені з відповідача”²⁰¹.

¹⁹⁸ Рішення Куп'янського міськрайонного суду Харківської області від 20 червня 2014 р. (справа № 628/612/14-ц; провадження № 2/628/461/14) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/39494275>

¹⁹⁹ Рішення Орджонікідзевського районного суду м. Маріуполя Донецької області від 26 жовтня 2015 р. (справа № 265/3642/15-ц; провадження № 2/265/1697/15) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/53143415>

²⁰⁰ Рішення Куп'янського міськрайонного суду Харківської області від 20 червня 2014 р. (справа № 628/612/14-ц; провадження № 2/628/461/14) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/39494275>

²⁰¹ Рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 16 серпня 2016 р. (справа № 760/22889/15-ц; провадження № 2-1139/16) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62471102>

Згідно з Рішенням Хмельницького міськрайонного суду від 31 липня 2019 р. (справа № 686/6022/18; провадження № 2/686/1143/19), позивач звернувся із позовом про відшкодування шкоди до ТОВ “Оксфорд Медікал Хмельницький” через неналежне лікування геморою, яке здійснювалося на підставі платного договору із відповідачем²⁰².

Позивач стверджував про неправильне лікування, яке спричинило кілька операційних втручань і тривале одужання, і вимагав 200000 гривень відшкодування за моральну шкоду, яка містила таке обґрунтування:

“А також він не міг повноцінно працювати, був вимушений просити фінансову допомогу у рідних для забезпечення всім необхідним його малолітню дитину та дружину”²⁰³.

“Під час його лікування у нього відбувались нервові зриви, зіпсувалися стосунки з оточуючими людьми, у нього була депресія, роздратованість у спілкуванні з батьками та рідними”²⁰⁴.

У позивача був геморої III стадії, але йому застосовували лікування для I і II стадії, що було неефективним і підтверджено висновком комісійної судово-медичної експертизи²⁰⁵.

Суд навів таку позицію щодо моральної шкоди:

“Суд вважає, що в результаті невірного лікування позивачеві спричинені певні незручності, порушення усталеного ритму життя, що потягло за собою необхідність затрати додаткових зусиль на організацію свого життя, а саме позивач не міг повноцінно працювати, був вимушений просити фінансову допомогу у рідних для забезпечення всім необхідним його малолітньої дитини та дружини”²⁰⁶.

---

²⁰² Рішення Хмельницького міськрайонного суду від 31 липня 2019 р. (справа № 686/6022/18; провадження № 2/686/1143/19) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83533827>

²⁰³ Рішення Хмельницького міськрайонного суду від 31 липня 2019 р. (справа № 686/6022/18; провадження № 2/686/1143/19) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83533827>

²⁰⁴ Рішення Хмельницького міськрайонного суду від 31 липня 2019 р. (справа № 686/6022/18; провадження № 2/686/1143/19) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83533827>

²⁰⁵ Рішення Хмельницького міськрайонного суду від 31 липня 2019 р. (справа № 686/6022/18; провадження № 2/686/1143/19) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83533827>

²⁰⁶ Рішення Хмельницького міськрайонного суду від 31 липня 2019 р. (справа № 686/6022/18; провадження № 2/686/1143/19) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83533827>

“Виходячи з тяжкості та тривалості моральних страждань, а також з принципу розумності та справедливості суд вважає за необхідне визначити розмір моральної шкоди у розмірі 150000 грн”²⁰⁷.

Апеляційне оскарження²⁰⁸ та касаційне оскарження²⁰⁹, ініційовані відповідачем, були неуспішними.

У Рішенні Дніпровського районного суду м. Києва від 10 січня 2019 р. (справа № 755/6312/16-ц) серед вимог позивача була вимога про відшкодування моральної шкоди у розмірі 25000 гривень через неналежне лікування зубів у стоматолога, яке завершилося стаціонарним лікуванням в іншому закладі²¹⁰.

У Висновку за результатами клініко-експертної оцінки встановлено несвоєчасність рентгену, а також відсутність у медичній карті плану обстеження і лікування, а також відсутність інформативної добровільної згоди пацієнта на лікування²¹¹.

Щодо моральної шкоди суд зазначив таке:

“Суд вважає беззаперечним, що після звернення за лікарською допомогою до ОСОБА_4 позивач зазнав тяжких наслідків лікування, в результаті неналежного виконання відповідачем свого обов'язку та несвоєчасним проведенням рентгенологічного дослідження позивачу була завдана моральна шкода, яка полягає в заподіянні фізичного болю, тривалому стаціонарному лікуванні, видаленні зуба (т.1, а.с. 27, 79), що призвело до негативних змін та порушення нормальних життєвих зв'язків позивача, витрачання часу на звернення до лікарів, проведення відновлення стану здоров'я, звернення до суду, у зв'язку з чим, суд вважає розумною і

²⁰⁷ Рішення Хмельницького міськрайонного суду від 31 липня 2019 р. (справа № 686/6022/18; провадження № 2/686/1143/19) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83533827>

²⁰⁸ Ухвала Хмельницького апеляційного суду від 21 листопада 2019 р. (справа № 686/6022/18; провадження № 22-ц/4820/1795/19) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85867854>

²⁰⁹ Постанова Верховного Суду від 4 листопада 2020 р. (справа № 686/6022/18; провадження № 61-22818 св 19) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92973097#>

²¹⁰ Рішення Дніпровського районного суду м. Києва від 10 січня 2019 р. (справа № 755/6312/16-ц) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79216095#>

²¹¹ Рішення Дніпровського районного суду м. Києва від 10 січня 2019 р. (справа № 755/6312/16-ц) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79216095#>

справедливою суму відшкодування завданої позивачу моральної (немайнової) шкоди в розмірі 20000,00 грн”²¹².

Апеляційне провадження було безрезультатним²¹³.

Касаційну скаргу було повернуто через відсутність підпису²¹⁴.

У Рішенні Дніпровського районного суду м. Києва від 22 грудня 2017 р. (справа № 755/18352/16-ц) позивач звернулася із позовом до Приватного вищого навчального закладу “Інститут загальної практики-сімейної медицини” про відшкодування шкоди, зокрема моральної у розмірі 20000 гривень, завданої через неналежне лікування²¹⁵. Між позивачем та відповідачем було укладено договір, на виконання якого було здійснено операцію, за результатами якої у позивача розвинулась грижа²¹⁶.

У висновку експерта зазначено:

“В даному випадку, згідно виписки медичної карти стаціонарного хворого № 10901 КМКЛ №12 “.. .ознак попередньої пластики не виявлено...”, що може вказувати на те, що пластика не виконувалась, або була виконана неналежним чином”²¹⁷.

Суд надав таку позицію щодо моральної шкоди:

“Таким чином, неправомірними діями відповідача позивачу завдано моральної шкоди, яка виразилась у негативних емоціях та переживаннях що виникли у зв'язку з не виконанням умов Договору про надання медичних послуг №841 від 28.12.2015 року, а також порушення звичного способу життя, необхідності докладання додаткових зусиль для його нормалізації”²¹⁸.

---

²¹² Рішення Дніпровського районного суду м. Києва від 10 січня 2019 р. (справа № 755/6312/16-ц)

URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79216095#>

²¹³ Постанова Київського апеляційного суду від 29 травня 2019 р. (справа № 755/6312/16; провадження № 22-ц/824/6018/2019) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82155934>

²¹⁴ Ухвала Верховного Суду від 10 липня 2019 р. (справа № 755/6312/16-ц; провадження № 61-12590ск19) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82938206>

²¹⁵ Рішення Дніпровського районного суду м. Києва від 22 грудня 2017 р. (справа № 755/18352/16-ц) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/71401111#>

²¹⁶ Рішення Дніпровського районного суду м. Києва від 22 грудня 2017 р. (справа № 755/18352/16-ц) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/71401111#>

²¹⁷ Рішення Дніпровського районного суду м. Києва від 22 грудня 2017 р. (справа № 755/18352/16-ц) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/71401111#>

²¹⁸ Рішення Дніпровського районного суду м. Києва від 22 грудня 2017 р. (справа № 755/18352/16-ц) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/71401111#>

“Оскільки позивач отримав фізичні, психологічні страждання та моральні переживання, що є природно зрозумілим у даному випадку, тому суд вважає необхідним стягнути з відповідача на користь даного позивача 3 000 грн. моральної шкоди, що відповідає вимогам розумності і справедливості в порядку ч.3, ст.23 ЦК України, в решті суми слід відмовити, як такої, що не знайшла свого підтвердження у судовому засіданні”²¹⁹.

Отож, з аналізу наведених судових рішень можна дійти висновку, що неякісно надана на підставі договору медична послуга, обумовлена не лише ускладненнями в пацієнта після лікування, а також порушеннями, які допущені лікарем і встановлені у висновку експерта, що вкотре підтверджує його важливість. Однак обґрунтування моральної шкоди є декларативним.

Окрім того, І.Я. Сенюта у своїй монографії “Цивільно-правове регулювання відносин у сфері надання медичної допомоги: питання теорії і практики” (2018 р.) та Методичних рекомендаціях вказує: *“Якщо договором передбачено збільшений обсяг і розмір відшкодування шкоди, то застосуванню підлягатимуть також відповідні положення договору в цій частині (для делікту)”²²⁰²²¹*, з чого можна дійти, що у договорі про надання медичних послуг може бути передбачено певний розмір відшкодування моральної шкоди, завданої здоров’ю, і, у разі доведення її заподіяння, відшкодування буде

---

²¹⁹ Рішення Дніпровського районного суду м. Києва від 22 грудня 2017 р. (справа № 755/18352/16-ц)
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/71401111#>

²²⁰ І.Я. Сенюта. Цивільно-правове регулювання відносин у сфері надання медичної допомоги: питання теорії і практики: монографія. Львів: Видавництво ЛОБФ “Медицина і право”. 2018 р. 400-401 с.

URL:<https://www.academia.edu/41752023/%D0%A6%D0%98%D0%92%D0%86%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%9E%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E%D0%92%D0%95%D0%A0%D0%95%D0%93%D0%A3%D0%9B%D0%AE%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%D0%92%D0%86%D0%94%D0%9D%D0%9E%D0%A1%D0%98%D0%9D%D0%A3%D0%A1%D0%A4%D0%95%D0%A0%D0%86%D0%9D%D0%90%D0%94%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%D0%9C%D0%95%D0%94%D0%98%D0%A7%D0%9D%D0%9E%D0%87%D0%94%D0%9E%D0%9F%D0%9E%D0%9C%D0%9E%D0%93%D0%98%D0%BF%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D1%82%D0%B5%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%97%D1%96%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8>

²²¹ І.Я. Сенюта. Цивільно-правова відповідальність у сфері надання медичної допомоги: методичні рекомендації для адвокатів. Харків: Фактор, 2018 р. 13 с.

здійснюватися із посиланням на конкретні положення договору, які визначають такий розмір.

Підрозділ 3.2. Відшкодування моральної (немайнової) шкоди, завданої здоров'ю, у деліктних правовідносинах

Передусім, розглянемо застосування психологічної експертизи для визначення розміру моральної шкоди, де законодавчою підставою є Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затверджена Наказом Міністерства юстиції України 8 жовтня 1998 р. № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 26 грудня 2012 р. № 1950/5), у п. 6.6. якої серед питань для психологічної експертизи віднесено таке: “Якщо особі (прізвище, ім'я та по батькові) завдані страждання (моральна шкода), який можливий розмір становить грошова компенсація за завдані страждання (моральну шкоду)?”²²².

Використання психологічної експертизи можна проілюструвати на прикладі таких судових рішень:

–Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 23 червня 2014 р. (справа № 463/1084/14-ц; 2/463/942/14), де позивач звернувся із позовом про відшкодування шкоди за нанесені тілесні ушкодження, у якому моральна шкода визначена у сумі 43 528 гривень на підставі висновку експерта²²³.

Позиція суду:

“Згідно висновку фахівця про результати психологічного дослідження позивача (а.с.68-74), який проведено психологом вищої кваліфікаційної категорії МОЗ України в галузі судово-психологічної експертизи –

---

²²² Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затверджена Наказом Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 р. № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 26 грудня 2012 р. № 1950/5) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>

²²³ Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 23 червня 2014 р. (справа № 463/1084/14-ц; 2/463/942/14) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/39576855>

Кошулинською З.В., матеріальний еквівалент моральної шкоди становить 43 528 грн”²²⁴.

“Аналізуючи докази по справі та встановлені в судовому засіданні обставини, суд погоджується з результатами проведеного дослідження та погоджується з тим, що матеріальний еквівалент моральної шкоди, спричиненої протиправними діями відповідача відповідає розміру 43 528 грн”²²⁵. “Така сума об’єктивно відповідає характеру та обсягу страждань позивача, є розумною та справедливою по відношенню до нього, і саме визначений фахівцем еквівалент моральних збитків суд стягує з відповідача в примусовому порядку, задовольняючи позов в цій частині повністю”²²⁶.

На підставі цього суд вирішив стягнути із відповідача 43 528 гривень моральної шкоди²²⁷.

–Ухвали Приморського районного суду м. Одеси від 26 грудня 2017 р. (справа № 522/11305/15-к; провадження №1-кп/522/110/17) та Ухвали Апеляційного суду Одеської області від 10 квітня 2018 р. (справа № 522/11305/15-к; провадження № 11-кп/785/420/18) у справі щодо загибелі плоду вагітної жінки, де у висновку експерта вказано:

“Питання про розмір компенсації моральної шкоди не відноситься до компетенції експерта-психолога, розмір компенсації моральної шкоди визначається виключно судом”²²⁸²²⁹.

В світлі наявної суперечності цілком слушною є позиція І.Я. Сенюти: “Вважаємо за доцільне затвердити в установленому порядку методику визначення розміру моральної шкоди, а на практиці застосовувати при

²²⁴ Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 23 червня 2014 р. (справа № 463/1084/14-ц; 2/463/942/14) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/39576855>

²²⁵ Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 23 червня 2014 р. (справа № 463/1084/14-ц; 2/463/942/14) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/39576855>

²²⁶ Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 23 червня 2014 р. (справа № 463/1084/14-ц; 2/463/942/14) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/39576855>

²²⁷ Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 23 червня 2014 р. (справа № 463/1084/14-ц; 2/463/942/14) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/39576855>

²²⁸ Ухвала Приморського районного суду м. Одеси від 26 грудня 2017 р. (справа № 522/11305/15-к; провадження № 1-кп/522/110/17) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/71222598>

²²⁹ Ухвала Апеляційного суду Одеської області від 10 квітня 2018 р. (справа № 522/11305/15-к; провадження № 11-кп/785/420/18) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73330863>

обґрунтуванні та визначенні розміру моральної шкоди сукупно дві концепції: справедливої компенсації, одним з вимірів якої буде висновок судово-психологічної експертизи (в якому буде зазначено експертний розмір компенсації шкоди), що є одним з елементів (доказів) при оцінці судом усіх доказів у справі, та формуванні розміру компенсації шкоди саме судом”²³⁰.

Тепер розглянемо обґрунтування моральної шкоди, яку надавали позивачі, а також мотивацію судів, на прикладі низки справ щодо відшкодування шкоди, завданої здоров’ю, внаслідок дорожньо-транспортної пригоди, які розглядалися судами Львівської області.

У Рішенні Личаківського районного суду м. Львова від 5 травня 2014 р. (справа № 463/863/13-ц; провадження № 2/463/100/14) позивач надав таке обґрунтування моральної шкоди:

“В обґрунтування суми моральної шкоди покликається на те, що заподіяні дитині тілесні пошкодження порушили нормальний робочий ритм життя її та сина, отримані після цього травми дотепер дають про себе знати”²³¹. “У дитини знизилась працездатність, вона швидко втомлюється та не може досконало зосередитись на навчальному процесі”²³². “У неї, як матері, до теперішнього часу є постійні головні болі, болі в серці, підвищений артеріальний тиск та проявляються різного роду недомагання, що негативно впливає як на неї, так і на членів її сім’ї”²³³. (...) “Тому, моральну шкоду оцінює

²³⁰ І.Я. Сенюта. Цивільно-правове регулювання відносин у сфері надання медичної допомоги: питання теорії і практики: монографія. Львів: Видавництво ЛЮБФ “Медицина і право”. 2018 р. 387 с.

URL: <https://www.academia.edu/41752023/%D0%A6%D0%98%D0%92%D0%86%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%9E%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E%D0%92%D0%95%D0%A0%D0%95%D0%93%D0%A3%D0%9B%D0%AE%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%D0%92%D0%86%D0%94%D0%9D%D0%9E%D0%A1%D0%98%D0%9D%D0%A3%D0%A1%D0%A4%D0%95%D0%A0%D0%86%D0%9D%D0%90%D0%94%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%D0%9C%D0%95%D0%94%D0%98%D0%A7%D0%9D%D0%9E%D0%87%D0%94%D0%9E%D0%9F%D0%9E%D0%9C%D0%9E%D0%93%D0%98%D0%BF%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D1%82%D0%B5%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%97%D1%96%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8>

²³¹ Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 5 травня 2014 р. (справа № 463/863/13-ц; провадження № 2/463/100/14) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38638411>

²³² Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 5 травня 2014 р. (справа № 463/863/13-ц; 2/463/100/14) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38638411>

²³³ Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 5 травня 2014 р. (справа № 463/863/13-ц; 2/463/100/14) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38638411>

до розміру 50 000 грн., які також просить стягнути з відповідача в примусовому порядку”²³⁴.

Суд висловив таку позицію:

“Встановивши, що шкода, завдана джерелом підвищеної небезпеки внаслідок непереборної сили, немає підстав відмовляти в стягненні моральної шкоди, оскільки матеріалами справи встановлено, що внаслідок ДТП, малолітній ОСОБА_5 отримав легкі тілесні ушкодження з короткочасним розладом здоров'я, тобто шкода завдана його здоров'ю”²³⁵.

“Проте, виходячи зі змісту ч. 2 ст. 1167 ЦК України, право на відшкодування моральної шкоди виникає лише в потерпілого, ким є малолітній ОСОБА_5”²³⁶. “Суд не ставить під сумнів, що позивач у справі, яка є матір'ю потерпілого і його законним представником зазнала моральних страждань внаслідок отримання її сином легких тілесних ушкоджень, однак через те, що законодавець чітко зазначив осіб, які мають право на відшкодування цієї шкоди, стягує моральну шкоди виключно в інтересах малолітнього”²³⁷. “Враховуючи те, що потерпілий є малолітнім, а позивач - його законним представником, – стягує таку шкоду на її користь”²³⁸.

“За таких обставин, вимога про стягнення моральної шкоди є обґрунтованою, однак на думку суду, обрахований позивачем розмір моральної шкоди вимогам розумності та справедливості не відповідає”²³⁹.

“Слід врахувати, що після ДТП відповідач добровільно відшкодував шкоду, розмір якої на той час позивач не оспорювала, про що свідчить її

---

²³⁴ Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 5 травня 2014 р. (справа № 463/863/13-ц; 2/463/100/14) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38638411>

²³⁵ Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 5 травня 2014 р. (справа № 463/863/13-ц; 2/463/100/14) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38638411>

²³⁶ Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 5 травня 2014 р. (справа № 463/863/13-ц; 2/463/100/14) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38638411>

²³⁷ Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 5 травня 2014 р. (справа № 463/863/13-ц; 2/463/100/14) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38638411>

²³⁸ Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 5 травня 2014 р. (справа № 463/863/13-ц; 2/463/100/14) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38638411>

²³⁹ Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 5 травня 2014 р. (справа № 463/863/13-ц; провадження № 2/463/100/14) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38638411>

розписка про відсутність претензій майнового та морального характеру (а.с.62) ”²⁴⁰. (...)

“Більше того, як зазначено у висновку комісійної судово-медичної експертизи від 07.02.2014р. (а.с.95-99), тривале амбулаторне та курортно-медичне лікування ОСОБА_5 не знаходиться у прямому причинному зв'язку із отриманими ним тілесними ушкодженнями ”²⁴¹.

“Все вищенаведене свідчить, що ступінь моральних страждань потерпілого не може бути оцінений до розміру 50 000 грн ”²⁴². “Така сума безперечно є завищеною, а тому повинна бути зменшена судом ”²⁴³. (...)

“Як безспірно встановлено матеріалами справи, внаслідок ДТП малолітній потерпілий отримав легкі тілесні ушкодження з короткочасним розладом здоров'я ”²⁴⁴. “Слід врахувати, що такі ушкодження організму були спричинені на стадії його розвитку, що в подальшому могло вплинути на організм дитини, а відтак, були підстави для душевного хвилювання ”²⁴⁵. “Вимушені зміни звичного ритму життя малолітнього без сумніву негативно вплинули на стан його фізичного, а особливо психічного розвитку, що не могло не порушити нормальні життєві зв'язки потерпілого та потребує затрати часу та зусиль для відновлення попереднього стану ”²⁴⁶.

“Підсумовуючи наведене, виходячи з підстав пред'явлення позову, характеру правовідносин, які установились між сторонами, а також обов'язку відповідача відшкодувати моральну шкоду, суд приходить до висновку, що розмір моральної шкоди в сумі 3 000 грн. буде обґрунтованим та

---

²⁴⁰ Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 5 травня 2014 р. (справа № 463/863/13-ц; провадження № 2/463/100/14) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38638411>

²⁴¹ Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 5 травня 2014 р. (справа № 463/863/13-ц; провадження № 2/463/100/14) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38638411>

²⁴² Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 5 травня 2014 р. (справа № 463/863/13-ц; провадження № 2/463/100/14) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38638411>

²⁴³ Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 5 травня 2014 р. (справа № 463/863/13-ц; провадження № 2/463/100/14) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38638411>

²⁴⁴ Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 5 травня 2014 р. (справа № 463/863/13-ц; провадження № 2/463/100/14) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38638411>

²⁴⁵ Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 5 травня 2014 р. (справа № 463/863/13-ц; провадження № 2/463/100/14) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38638411>

²⁴⁶ Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 5 травня 2014 р. (справа № 463/863/13-ц; провадження № 2/463/100/14) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38638411>

*відповідатиме принципу розумності, виваженості та справедливості, і саме такий її розмір слід стягнути в примусовому порядку з відповідача на користь позивача, яка діє в інтересах малолітнього ОСОБА_5*²⁴⁷.

Згідно з Рішенням Личаківського районного суду м. Львова від 29 жовтня 2014 р. (справа № 463/3347/14-ц; провадження № 2/463/1589/14), *“Позивач ОСОБА_2 в кримінальному провадженні щодо обвинувачення ОСОБА_9 у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України, звернулась з позовом, вимоги якого в подальшому уточнила, про стягнення з відповідача 50 000 гривень в рахунок відшкодування завданої моральної шкоди*²⁴⁸.

Щодо моральної шкоди надані такі аргументи:

*“Внаслідок дорожньо-транспортної пригоди ОСОБА_2 отримала травму тіла у вигляді закритого відламкового, косоного перелому верхньої ділянки лівої плечової кістки зі зміщенням фрагментів, у зв'язку з чим їй було проведено репозицію перелому, ліва рука була фіксована гіпсовим лангетом від пальців кисті до здорової лопатки*²⁴⁹. *“Вправлення лікарями лівої плечової кістки, накладення лангету, а також численні медичні маніпуляції переносила дуже важко, зазнаючи значних фізичних страждань, а також моральних*²⁵⁰. *“Крім того, тілесних ушкоджень зазнав її чоловік ОСОБА_1, який також перебував в лікарні на лікуванні та бачачи його біль, ОСОБА_2 ще більше страждала*²⁵¹. (...)

“Внаслідок дорожньо-транспортної пригоди він отримав травму тіла у вигляді закритої черепно-мозкової травми, струсу головного мозку, закритого перелому заднього краю лівої кульшової западини зі зwichом лівого

²⁴⁷ Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 5 травня 2014 р. (справа № 463/863/13-ц; провадження № 2/463/100/14) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38638411>

²⁴⁸ Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 29 жовтня 2014 р. (справа №463/3347/14-ц; провадження № 2/463/1589/14) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/41114270>

²⁴⁹ Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 29 жовтня 2014 р. (справа №463/3347/14-ц; провадження № 2/463/1589/14) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/41114270>

²⁵⁰ Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 29 жовтня 2014 р. (справа №463/3347/14-ц; провадження № 2/463/1589/14) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/41114270>

²⁵¹ Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 29 жовтня 2014 р. (справа №463/3347/14-ц; провадження №2/463/1589/14) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/41114270>

стегна, закритого перелому правої променевої кістки та передньої черевної стінки, травматичні злами двох зубів”²⁵². (...) **“Отримані травми призвели до перенесених душевних страждань, які крім того, були зумовлені від страждань його дружини ОСОБА_2, яка також в даній дорожньо-транспортній пригоді отримала травми тіла”**²⁵³.

Позиція суду:

*“Виходячи із підстав, зазначених у позовних заявах, суд вважає, що позивачам злочином була спричинена істотна моральна шкода, яка виразилась як у фізичному болю, тимчасовій втраті працездатності, стійкій втраті працездатності позивачем ОСОБА_1, якому встановлено III групу інвалідності, що стверджується наявними в матеріалах справи висновками експертиз № 274/13, 275/13 і медичними документами, зокрема, виписками із медичної карти стаціонарного хворого ОСОБА_2, довідкою про встановлення ОСОБА_1 третьої групи інвалідності, так і в душевних переживаннях внаслідок порушення звичного ритму їх життя (а.с. 67-70, 77, 81, 96, 97)”*²⁵⁴. *“При визначенні розміру грошового відшкодування суд виходить із засад розумності та справедливості й вважає, що з відповідача на користь потерпілого ОСОБА_1 слід стягнути відшкодування моральної шкоди в розмірі 30 000 гривень та на користь потерпілої ОСОБА_2 слід стягнути відшкодування моральної шкоди в розмірі 10 000 гривень”*²⁵⁵.

Відповідно до Рішення Шевченківського районного суду м. Львова від 25 листопада 2014 р. (справа № 466/2840/14-ц), *“07.05.14 р. позивачка звернулась до суду з позовом та просила ухвалити рішення, яким стягнути з відповідача 5 882 грн. матеріальної шкоди та 50 000 грн. моральної шкоди”*²⁵⁶.

²⁵² Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 29 жовтня 2014 р. (справа №463/3347/14-ц; провадження №2/463/1589/14) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/41114270>

²⁵³ Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 29 жовтня 2014 р. (справа №463/3347/14-ц; провадження №2/463/1589/14) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/41114270>

²⁵⁴ Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 29 жовтня 2014 р. (справа №463/3347/14-ц; провадження №2/463/1589/14) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/41114270>

²⁵⁵ Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 29 жовтня 2014 р. (справа №463/3347/14-ц; провадження №2/463/1589/14) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/41114270>

²⁵⁶ Рішення Шевченківського районного суду м. Львова від 25 листопада 2014 р. (справа № 466/2840/14-ц) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/41627018>

Суд надав таке обґрунтування:

“Як безспірно встановлено матеріалами справи, внаслідок ДТП позивачка отримала легкі тілесні ушкодження з короткочасним розладом здоров'я”²⁵⁷. “Слід врахувати, що такі ушкодження організму були спричинені у старшому віці (на час ДТП позивачці було 64 роки), а відтак, були підстави для душевного хвилювання”²⁵⁸. “Вимушені зміни звичного ритму життя позивачки без сумніву негативно вплинули на її фізичний стан, що не могло не порушити нормальні життєві зв'язки потерпілої та потребує затрати часу та зусиль для відновлення попереднього стану”²⁵⁹.

“Підсумовуючи наведене, виходячи з підстав пред'явлення позову, характеру правовідносин, які установились між сторонами, а також обов'язку відповідача відшкодувати моральну шкоду, суд приходять до висновку, що розмір моральної шкоди в сумі 3 000 грн. буде обґрунтованим та відповідатиме принципу розумності, виваженості та справедливості, і саме такий її розмір слід стягнути в примусовому порядку з відповідача на користь позивача”²⁶⁰.

Згідно з Рішенням Перемишлянського районного суду Львівської області від 11 березня 2015 р. (справа № 449/1479/14-ц), *“Позивачка звернулась до суду з даним позовом, який обґрунтовує тим, що 13.09.2014 р. біля 21 год. відповідач ОСОБА_3, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, керуючи автомобілем ВАЗ-21013 не впорався з керуванням та вчинив наїзд на позивачку”²⁶¹. “Внаслідок цього наїзду, згідно висновку судово-медичної*

---

²⁵⁷ Рішення Шевченківського районного суду м. Львова від 25 листопада 2014 р. (справа № 466/2840/14-ц) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/41627018>

²⁵⁸ Рішення Шевченківського районного суду м. Львова від 25 листопада 2014 р. (справа № 466/2840/14-ц) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/41627018>

²⁵⁹ Рішення Шевченківського районного суду м. Львова від 25 листопада 2014 р. (справа № 466/2840/14-ц) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/41627018>

²⁶⁰ Рішення Шевченківського районного суду м. Львова від 25 листопада 2014 р. (справа № 466/2840/14-ц) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/41627018>

²⁶¹ Рішення Перемишлянського районного суду Львівської області від 11 березня 2015 р. (справа № 449/1479/14-ц) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/54911272>

експертизи позивачці завдано тілесні ушкодження у виді струсу головного мозку, множинних синців та саден на голові, правій руці та обидвох ногах”²⁶².

Було надане таке обґрунтування моральної шкоди:

“Крім цього, як стверджує позивачка в результаті здійсненого відповідачем ДТП їй було завдано моральну шкоду, яку вона оцінює у розмірі 20000грн”²⁶³. “Моральна шкода виразилась у порушенні нормальних життєвих зв’язків, розбалансованому способі та ритмі життя”²⁶⁴.

Суд надав таку позицію:

“Судом встановлено, що зі сторони відповідача внаслідок ДТП, позивач отримала легкі тілесні ушкодження з короткочасним розладом здоров’я, тобто шкода завдана її здоров’ю”²⁶⁵.

“За таких обставин, вимога про стягнення моральної шкоди є обґрунтованою, однак на думку суду, обрахований позивачем розмір моральної шкоди вимогам розумності та справедливості не відповідає”²⁶⁶.

“Згідно виписки з історії хвороби (а.с.6), листка непрацездатності (а.с.10), виписки з медичної амбулаторної карти (а.с.12) позивачка перебувала на лікуванні з 14.09.2014 р. по 10.10.2014 р”²⁶⁷. “На день виписки стан здоров’я був задовільним”²⁶⁸. “Особливих скарг не висловлювалось”²⁶⁹.

---

²⁶² Рішення Перемишлянського районного суду Львівської області від 11 березня 2015 р. (справа № 449/1479/14-ц) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/54911272>

²⁶³ Рішення Перемишлянського районного суду Львівської області від 11 березня 2015 р. (справа № 449/1479/14-ц) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/54911272>

²⁶⁴ Рішення Перемишлянського районного суду Львівської області від 11 березня 2015 р. (справа № 449/1479/14-ц) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/54911272>

²⁶⁵ Рішення Перемишлянського районного суду Львівської області від 11 березня 2015 р. (справа № 449/1479/14-ц) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/54911272>

²⁶⁶ Рішення Перемишлянського районного суду Львівської області від 11 березня 2015 р. (справа № 449/1479/14-ц) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/54911272>

²⁶⁷ Рішення Перемишлянського районного суду Львівської області від 11 березня 2015 р. (справа № 449/1479/14-ц) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/54911272>

²⁶⁸ Рішення Перемишлянського районного суду Львівської області від 11 березня 2015 р. (справа № 449/1479/14-ц) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/54911272>

²⁶⁹ Рішення Перемишлянського районного суду Львівської області від 11 березня 2015 р. (справа № 449/1479/14-ц) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/54911272>

“Все вищенаведене свідчить, що ступінь моральних страждань позивачки не може бути оцінений до розміру 20 000 грн”²⁷⁰. “ОСОБА_2 сума безперечно є завищеною, а тому повинна бути зменшена судом”²⁷¹. (...)

“Як безспірно встановлено матеріалами справи, внаслідок ДТП позивачка отримала легкі тілесні ушкодження з короткочасним розладом здоров'я”²⁷².

“Вимушені зміни звичного ритму життя позивачки без сумніву негативно вплинули на її фізичний стан, що не могло не порушити нормальні життєві зв'язки потерпілої та потребує затрати часу та зусиль для відновлення попереднього стану”²⁷³.

“Підсумовуючи наведене, виходячи з підстав пред'явлення позову, характеру правовідносин, які установились між сторонами, а також обов'язку відповідача відшкодувати моральну шкоду, суд приходить до висновку, що розмір моральної шкоди в сумі 5 000 грн. буде обґрунтованим та відповідатиме принципу розумності, виваженості та справедливості, і саме такий її розмір слід стягнути в примусовому порядку з відповідача на користь позивача”²⁷⁴.

Відповідно до Рішення Залізничного районного суду м. Львова від 9 лютого 2016 р. (справа № 462/2760/15-ц), “Позивачка у травні 2015 року звернулася в суд з позовом про стягнення з відповідачів по 9801,61 грн. майнової та 200000 грн. моральної шкоди з кожного”²⁷⁵. (...)

---

²⁷⁰ Рішення Перемишлянського районного суду Львівської області від 11 березня 2015 р. (справа № 449/1479/14-ц) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/54911272>

²⁷¹ Рішення Перемишлянського районного суду Львівської області від 11 березня 2015 р. (справа № 449/1479/14-ц) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/54911272>

²⁷² Рішення Перемишлянського районного суду Львівської області від 11 березня 2015 р. (справа № 449/1479/14-ц) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/54911272>

²⁷³ Рішення Перемишлянського районного суду Львівської області від 11 березня 2015 р. (справа № 449/1479/14-ц) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/54911272>

²⁷⁴ Рішення Перемишлянського районного суду Львівської області від 11 березня 2015 р. (справа № 449/1479/14-ц) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/54911272>

²⁷⁵ Рішення Залізничного районного суду м. Львова від 9 лютого 2016 р. (справа № 462/2760/15-ц) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/55738897>

“В результаті наїзду потерпіла ОСОБА_1 отримала тілесні ушкодження середньої тяжкості за ознакою тривалого розладу здоров'я і вимушена була лікуватися”²⁷⁶.

Обґрунтування моральної шкоди було таким:

“Також ОСОБА_1 заподіяно і моральну шкоду, яка полягає у нестерпному фізичному болі та перенесених душевних стражданнях”²⁷⁷.

“Через отримані травми, а саме перелом 4,5,6 ребер справа, перелом правої плечової кістки із зміщенням фрагментів, які з огляду на їх інтенсивність та тривалість, перешкоджали та перешкоджають активному соціальному функціонуванню позивачки, як особистості, переважно у таких сферах життєдіяльності, як психофізіологічному функціонуванні, реалізації власних амбіцій, відчуття захищеності себе та родини, безпеки руху, безпеки реалізації своїх прав як учасника дорожнього руху, реалізації прав і обов'язків голови сім'ї”²⁷⁸. “Крім того, у ОСОБА_1 з'явилися регулярні головні болі”²⁷⁹. “Моральну шкоду оцінює у розмірі 200000 грн”²⁸⁰.

Позиція суду:

“Згідно висновку фахівця про результати психологічного обстеження ОСОБА_1 від 22.05.2015р. /а.с.82-90/, за результатами обстеження експерт дійшов наступних висновків: наявність психотравмуючих факторів обґрунтовують виникнення моральної шкоди у ОСОБА_1 внаслідок: нервового (психічного) стресу; сильного психологічного та фізичного дискомфорту при зіткненні із будь-якими натяками, що символізують чи нагадують про обставини травматичної події; погіршення психофізіологічного й

---

²⁷⁶ Рішення Залізничного районного суду м. Львова від 9 лютого 2016 р. (справа № 462/2760/15-ц)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/55738897>

²⁷⁷ Рішення Залізничного районного суду м. Львова від 9 лютого 2016 р. (справа № 462/2760/15-ц)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/55738897>

²⁷⁸ Рішення Залізничного районного суду м. Львова від 9 лютого 2016 р. (справа № 462/2760/15-ц)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/55738897>

²⁷⁹ Рішення Залізничного районного суду м. Львова від 9 лютого 2016 р. (справа № 462/2760/15-ц)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/55738897>

²⁸⁰ Рішення Залізничного районного суду м. Львова від 9 лютого 2016 р. (справа № 462/2760/15-ц)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/55738897>

психоемоційного стану; вплив цих порушень у соціально-побутовій сфері”²⁸¹.
“Матеріальний еквівалент моральної шкоди, заподіяної ОСОБА_1 склав 112830 грн., включаючи компенсацію за перенесені нею страждання та вартість коригувальних заходів, спрямованих на нормалізацію її психічного стану”²⁸².

“Судом достовірно встановлено, що в результаті наїзду ОСОБА_1 отримала тілесні ушкодження середньої тяжкості за ознакою тривалого розладу здоров’я, вона зазнала сильний біль і перенесла нервовий стрес, довгий час лікувалася, в неї порушена функція правої руки, з’явилися постійні головні болі, вона втратився сон, стала замкнута і неспокійна, з’явилося почуття страху перед дорогою, в цілому порушився звичний ритм її життя”²⁸³.

“При визначенні грошової суми у рахунок відшкодування моральної шкоди, заподіяної у зв’язку з ушкодженням здоров’я внаслідок ДТП, суд враховує ступінь тяжкості отриманих нею тілесних ушкоджень, глибину перенесених фізичних і душевних страждань, їх довготривалий характер, тяжкість вимушених змін у житті, та виходячи із засад розумності, виваженості, справедливості, приходять до висновку про необхідність стягнення в користь позивачки моральної шкоди у розмірі 50000 грн”²⁸⁴.

У Рішенні Шевченківського районного суду м. Львова від 18 вересня 2018 р. (справа № 466/3666/17) надано таке обґрунтування моральної шкоди:
“Після важкої втрати близької для неї людини, сина, вона не в стані була слідкувати та контролювати всі юридичні аспекти, пов’язані з цією ДТП та її наслідками”²⁸⁵.

---

²⁸¹ Рішення Залізничного районного суду м. Львова від 9 лютого 2016 р. (справа № 462/2760/15-ц)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/55738897>

²⁸² Рішення Залізничного районного суду м. Львова від 9 лютого 2016 р. (справа № 462/2760/15-ц)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/55738897>

²⁸³ Рішення Залізничного районного суду м. Львова від 9 лютого 2016 р. (справа № 462/2760/15-ц)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/55738897>

²⁸⁴ Рішення Залізничного районного суду м. Львова від 9 лютого 2016 р. (справа № 462/2760/15-ц)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/55738897>

²⁸⁵ Рішення Шевченківського районного суду м. Львова від 18 вересня 2018 р. (справа № 466/3666/17)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76733509>

“Така передчасна смерть сина позивачки стала важкою психологічною травмою для неї”²⁸⁶. “Їй завдана моральна шкода, що полягає у душевних стражданнях з приводу втрати близької людини, її турбує безсоння, порушено нормальний спосіб життя, у зв'язку з чим вона докладає неймовірних зусиль для його налагодження та нормування”²⁸⁷. “Мати втратила сина, підтримку і допомогу у житті”²⁸⁸. (...)

“Крім того, позивач вказує, що у зв'язку із смертю сина, їй завдано значної моральної шкоди, що полягає у трагічній втраті єдиного сина та є важкою психологічною травмою для неї”²⁸⁹. “Більше того, тривалий період, позивач перебуває у процесуальних становищах у кримінальному провадженні, що було відкрито за наслідком зазначеного ДТП, а також судових справах з приводу ДТП, що порушує її нормальний спосіб життя, є тяжким по відношенню до душевно-морального стану, змушує постійно перебувати у стресовому становищі”²⁹⁰.

Позиція суду:

“Визначаючи розмір грошової компенсації на відшкодування моральної шкоди, суд враховує глибину, характер та обсягу душевних страждань, яких позивач ОСОБА_1 зазнала у зв'язку зі смертю сина, близької людини, годувальника сім'ї, який раптово трагічно загинув у віці 29 років, тривалість страждань, які є пожиттєвими, стан здоров'я позивача, тяжкість ДТП та наслідки, те, що позивач змушена була витратити час та кошти на відновлення порушеного права, що призвело до негативних змін упорядкованого життєвого ритму та інші негаразди на які ОСОБА_1 покликала в суді”²⁹¹.

²⁸⁶ Рішення Шевченківського районного суду м. Львова від 18 вересня 2018 р. (справа № 466/3666/17)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76733509>

²⁸⁷ Рішення Шевченківського районного суду м. Львова від 18 вересня 2018 р. (справа № 466/3666/17)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76733509>

²⁸⁸ Рішення Шевченківського районного суду м. Львова від 18 вересня 2018 р. (справа № 466/3666/17)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76733509>

²⁸⁹ Рішення Шевченківського районного суду м. Львова від 18 вересня 2018 р. (справа № 466/3666/17)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76733509>

²⁹⁰ Рішення Шевченківського районного суду м. Львова від 18 вересня 2018 р. (справа № 466/3666/17)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76733509>

²⁹¹ Рішення Шевченківського районного суду м. Львова від 18 вересня 2018 р. (справа № 466/3666/17)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76733509>

“Відтак до стягнення з відповідача ОСОБА_4 підлягають кошти на відшкодування моральної шкоди в розмірі 100000 грн”²⁹².

Згідно з Рішенням Личаківського районного суду м. Львова від 28 вересня 2018 р. (справа №463/1406/18; провадження №2/463/1210/18), *“Позивачі звернулися до суду з позовом про стягнення з відповідача по 50 000 гривень на кожного позивача в рахунок відшкодування заподіяної моральної шкоди”²⁹³.*

Суд надав таке обґрунтування:

“Таким чином, суд вважає доведеним факт заподіяння позивачам відповідачем шкоди внаслідок дорожньо-транспортної пригоди, у зв'язку з чим суд вважає доведеним також і факт спричинення відповідачем позивачам моральної шкоди, яка виразилась як у фізичному болі так і в душевних переживаннях внаслідок порушення звичного ритму їх життя у зв'язку з отриманими тілесними ушкодженнями внаслідок дорожньо-транспортної пригоди”²⁹⁴. “При визначенні розміру грошового відшкодування суд виходить із засад розумності, виваженості та справедливості й вважає, що з відповідача на користь позивачів слід стягнути відшкодування моральної шкоди в розмірі по 30 000 гривень на кожного, оскільки позивачами не представлено в порушення ст. 81 ЦПК України доказів спричинення їм моральної шкоди в сумі позовних вимог”²⁹⁵.

На жаль, із рішень судів складно зрозуміти, чим вони керуються, коли присуджують певний розмір відшкодування моральної шкоди. Законодавством чіткі критерії для визначення розміру не передбачені, тому видається, що розмір відшкодування моральної шкоди у конкретній

---

²⁹² Рішення Шевченківського районного суду м. Львова від 18 вересня 2018 р. (справа № 466/3666/17) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76733509>

²⁹³ Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 28 вересня 2018 р. (справа №463/1406/18; провадження №2/463/1210/18) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76789175>

²⁹⁴ Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 28 вересня 2018 р. (справа №463/1406/18; провадження №2/463/1210/18) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76789175>

²⁹⁵ Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 28 вересня 2018 р. (справа №463/1406/18; провадження №2/463/1210/18) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76789175>

справі визначається суб'єктивними міркуваннями судді, які об'єктивно неможливо пояснити.

Підрозділ 3.3. Податкові аспекти відшкодування моральної шкоди, завданої здоров'ю

Окремої уваги заслуговують питання оподаткування при відшкодуванні моральної шкоди, завданої здоров'ю, адже 23 травня 2020 р. набрав чинність Закон України “Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві” від 16 січня 2020 р.²⁹⁶, статтею 93 якого внесено зміни до підпункту “а” підпункту 164.2.14 пункту 164.2 статті 164 Податкового кодексу України (далі – ПК України)²⁹⁷.

У підпункті “а” підпункту 164.2.14 пункту 164.2 статті 164 ПК України передбачено таке:

“164.2. До загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника податку включається:

(...)

164.2.14. дохід у вигляді неустойки (штрафів, пені), відшкодування матеріальної або немайнової (моральної) шкоди, крім:

а) сум, що за рішенням суду спрямовуються на відшкодування збитків, завданих платнику податку внаслідок заподіяння йому матеріальної шкоди, а також шкоди життю та здоров'ю, а також **відшкодувань моральної шкоди в розмірі, визначеному рішенням суду, але не вище чотирікратного розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року, або в розмірі, визначеному законом**²⁹⁸.

²⁹⁶ Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві: Закон України від 16 січня 2020 р. № 466-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20#Text>

²⁹⁷ Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

²⁹⁸ Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

Згідно з ст. 8 Закону України “Про Державний бюджет України на 2020 рік”, з 1 січня 2020 р. розмір мінімальної заробітної плати становить 4723 гривні у місячному розмірі²⁹⁹.

Відповідно, чотирикратний розмір мінімальної заробітної плати можна визначити помноживши 4723 гривні на 4 і це дорівнює сумі 18892 гривень станом на 2020 р.

У ст. 8 Закону України “Про Державний бюджет України на 2021 рік”, передбачено, що з 1 січня 2020 р. розмір мінімальної заробітної плати становить 6000 гривень у місячному розмірі³⁰⁰.

Тому для 2021 р. розмір чотирикратний розмір мінімальної заробітної плати – 24000 гривень.

Наведені законодавчі зміни породжують невизначеність та труднощі при практичній реалізації, про що було описано у зверненні із метою отримання роз’яснення до Державної податкової служби України, яке було складене під час проходження практики в Адвокатському об’єднанні “МедЛекс” (Додаток).

Надалі, доцільно розглянути практику національних судів із цього питання.

У Рішенні Тернівського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 23 червня 2020 р. (справа № 215/2501/20; провадження № 2/215/2028/20) суд дійшов такого висновку:

*“Таким чином, відшкодування моральної шкоди, завданої в зв’язку із ушкодженням здоров’я та стійкою втратою працездатності, не є об’єктом оподаткування доходу платника податку”*³⁰¹.

Суд ухвалив:

“Стягнути з Приватного акціонерного товариства “Північний гірничо-збагачувальний комбінат” на користь ОСОБА_3 моральну шкоду у розмірі 82

²⁹⁹ Про Державний бюджет України на 2020 рік: Закон України від 14 листопада 2019 р. № 294-IX.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20#Text>

³⁰⁰ Про Державний бюджет України на 2021 рік: Закон України від 15 грудня 2020 р. № 1082-IX.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text>

³⁰¹ Рішення Тернівського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 23 червня 2020 р. (справа № 215/2501/20; провадження № 2/215/2028/20) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89982138>

500 (вісімдесят дві тисячі п'ятсот) грн. без утримання податку з доходів фізичних осіб та інших обов'язкових платежів”³⁰².

Позиція суду³⁰³ є невірною з огляду імперативні положення підпункту “а” підпункту 164.2.14 пункту 164.2 статті 164 ПК України, які сформульовані однозначно в частині створення нового об'єкту оподаткування у вигляді сум за відшкодування моральної шкоди, завданої здоров'ю, якщо вони перевищують 18892 гривень для 2020 року³⁰⁴³⁰⁵.

Відповідно до Ухвали Малинського районного суду Житомирської області від 05 серпня 2020 р. (справа № 283/518/17-ц; провадження № 2-р/283/2/20), “Державний виконавець звернувся до суду та просив роз'яснити вказане вище судове рішення”³⁰⁶. “Зокрема, просить відповісти на запитання: чи правомірно ТОВ “Українська холдингова лісопильна компанія” утримало податки з грошових сум, задоволених на користь ОСОБА_2, а саме: моральної шкоди, витрат на професійну правову допомогу та витрат, пов'язаних з проведенням експертизи”³⁰⁷.

Суд відмовив у наданні роз'яснення з огляду на таке:

“Таким чином, роз'яснення рішення суду це уточнення, більш чітко і зрозуміле викладення справжнього його змісту”³⁰⁸.

“Питання правомірності виконання боржником ТОВ “Українська холдингова лісопильна компанія” своїх обов'язків як податкового агента щодо нарахування, утримання, перерахування до відповідного бюджету податку на доходи фізичних осіб від імені та за рахунок коштів платника податків

³⁰² Рішення Тернівського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 23 червня 2020 р. (справа № 215/2501/20; провадження № 2/215/2028/20) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89982138>

³⁰³ Рішення Тернівського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 23 червня 2020 р. (справа № 215/2501/20; провадження № 2/215/2028/20) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89982138>

³⁰⁴ Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

³⁰⁵ Про Державний бюджет України на 2020 рік: Закон України від 14 листопада 2019 р. № 294-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20#Text>

³⁰⁶ Ухвала Малинського районного суду Житомирської області від 5 серпня 2020 р. (справа № 283/518/17-ц; провадження № 2-р/283/2/20) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90778982>

³⁰⁷ Ухвала Малинського районного суду Житомирської області від 5 серпня 2020 р. (справа № 283/518/17-ц; провадження № 2-р/283/2/20) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90778982>

³⁰⁸ Ухвала Малинського районного суду Житомирської області від 5 серпня 2020 р. (справа № 283/518/17-ц; провадження № 2-р/283/2/20) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90778982>

*ОСОБА_2 не було предметом судового розгляду по справі №283/518/17-ц, а тому не підлягає роз'ясненню*³⁰⁹.

Необхідно зауважити, що відмова надати роз'яснення у даному випадку³¹⁰ обґрунтована неналежно, оскільки судові рішення про задоволення позову і присудження сум, які повинен виплатити відповідач, передбачає чітке розмежування щодо розміру сум, які потрібно сплатити, а також адресатів, яким ці суми належить отримати.

В Ухвалі Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 14 серпня 2020 р. (справа № 335/10035/19; провадження № 2-р/335/6/2020) вказано:

“06.08.2020 року ПАТ “Запорізький металургійний комбінат “Запоріжсталь” звернулося до суду з заявою, в якій просить роз'яснити рішення Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 03.03.2020 року по справі №335/10035/19, в частині порядку виплати позивачу визначеної судом суми моральної шкоди 24 600 гривень, а саме: чи має ПАТ “Запоріжсталь” утримувати з даної суми, податок на доходи фізичних осіб та військовий збір, відповідно до пп. 164.2.14 та пп. 168.1.1 ПКУ, роз'яснити яка саме сума належить до перерахування Позивачу, в порядку добровільного виконання рішення суду у справі № 335/10035/19, відповідачем ПАТ “Запоріжсталь””³¹¹. (...)

“Резолютивна частина рішення не містить визначення, чи підлягає визначена судом сума моральної шкоди сплаті на користь позивача з утриманням вищезазначених податку і збору (ПДФО та ВС), або без їх утримання”³¹².

³⁰⁹ Ухвала Малинського районного суду Житомирської області від 5 серпня 2020 р. (справа № 283/518/17-ц; провадження № 2-р/283/2/20) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90778982>

³¹⁰ Ухвала Малинського районного суду Житомирської області від 5 серпня 2020 р. (справа № 283/518/17-ц; провадження № 2-р/283/2/20) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90778982>

³¹¹ Ухвала Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 14 серпня 2020 р. (справа № 335/10035/19; провадження № 2-р/335/6/2020) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91032980>

³¹² Ухвала Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 14 серпня 2020 р. (справа № 335/10035/19; провадження № 2-р/335/6/2020) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91032980>

“Якщо так, то утриманню з суми моральної шкоди визначеної судом підлягають: податок 1027,44 грн. = (24600,00-18892,00) *18% ПДФО; військовий збір 85,62 грн. – (24600,00-18892,00)*1,5% ВЗ, де 24600,00 грн. – сума моральної шкоди визначена судом, а 18892,00 грн. чотирикратний розмір мінімальної заробітної плати на 01.01.2020 року, а перерахуванню позивачу належить сума 23486,94 грн. (24600,00 -1027,44 - 85,62)”³¹³.

Втім, суд зайняв таку позицію:

“(...) роз'яснення рішення – це більш повний і ясний виклад тих частин рішення, розуміння яких викликає труднощі”³¹⁴.

*“Однак питання, які просить роз'яснити заявник, не були предметом розгляду цивільної справи та фактично стосуються порядку виконання рішення суду”³¹⁵. “Жодних посилань на незрозумілість термінів або використаних в рішенні понять заява ПАТ “Запорізький металургійний комбінат “Запоріжсталь” про роз'яснення судового рішення не містить”³¹⁶.
(...)*

“За таких обставин, суд приходиться до висновку, що у задоволенні заяви про роз'яснення рішення суду необхідно відмовити”³¹⁷.

Отож, у наведеному рішенні³¹⁸ знову має місце неправильно обґрунтована відмова щодо надання роз'яснення судового рішення, адже порушені питання не є очевидними для розуміння і задля уникнення неправильного трактування, суд повинен був надати роз'яснення.

На противагу, наявні й інші підходи, коли суди надають роз'яснення, зокрема, в Ухвалі Хортицького районного суду м. Запоріжжя від 26 серпня

³¹³ Ухвала Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 14 серпня 2020 р. (справа № 335/10035/19; провадження № 2-р/335/6/2020) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91032980>

³¹⁴ Ухвала Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 14 серпня 2020 р. (справа № 335/10035/19; провадження № 2-р/335/6/2020) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91032980>

³¹⁵ Ухвала Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 14 серпня 2020 р. (справа № 335/10035/19; провадження № 2-р/335/6/2020) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91032980>

³¹⁶ Ухвала Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 14 серпня 2020 р. (справа № 335/10035/19; провадження № 2-р/335/6/2020) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91032980>

³¹⁷ Ухвала Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 14 серпня 2020 р. (справа № 335/10035/19; провадження № 2-р/335/6/2020) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91032980>

³¹⁸ Ухвала Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 14 серпня 2020 р. (справа № 335/10035/19; провадження № 2-р/335/6/2020) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91032980>

2020 р. (справа № 337/1418/20; провадження № 2-р/337/2/2020) встановлено таке:

“05.08.2020 року до суду надійшла заява представника відповідача адвоката Барчунінова К.О. про роз’яснення рішення суду, в якій він просить суд роз’яснити, чи включає стягнута сума 35000 гривень податок на доходи фізичних осіб та військовий збір або податки та збори повинні бути сплачені відповідачем як податковим агентом позивача”³¹⁹.

Суд надав таке роз’яснення:

“Таким чином, сума у 35000 гривень, яку суд визначив до стягнення з роботодавця на користь ОСОБА_1, обчислюється без віднімання сум податків і зборів”³²⁰. “Останні підлягають нарахуванню роботодавцем під час виконання відповідного судового рішення, унаслідок чого виплачена працівнику сума зменшується на суму податків і зборів”³²¹.

“Суд в резолютивній частині рішення зазначив про те, що грошова сума в розмірі 35000 гривень стягується без урахування податків й інших обов’язкових платежів в рахунок відшкодування моральної шкоди”³²².

“Отже суд вважає за необхідне роз’яснити представнику відповідача, що моральна шкода, яка стягується судом на користь ОСОБА_1 з публічного акціонерного товариства “Запорізький металургійний комбінат “Запоріжсталь” зазначена судом без виключення з них податків і зборів, які сплачуються роботодавцем під час виконання рішення суду”³²³. “Відповідач має нарахувати податки та збори на суму моральної шкоди 35000 гривень, відняти суму податків та зборів та сплатити залишок позивачу”³²⁴.

³¹⁹ Ухвала Хортицького районного суду м. Запоріжжя від 26 серпня 2020 р. (справа № 337/1418/20; провадження № 2-р/337/2/2020) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91178544>

³²⁰ Ухвала Хортицького районного суду м. Запоріжжя від 26 серпня 2020 р. (справа № 337/1418/20; провадження № 2-р/337/2/2020) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91178544>

³²¹ Ухвала Хортицького районного суду м. Запоріжжя від 26 серпня 2020 р. (справа № 337/1418/20; провадження № 2-р/337/2/2020) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91178544>

³²² Ухвала Хортицького районного суду м. Запоріжжя від 26 серпня 2020 р. (справа № 337/1418/20; провадження № 2-р/337/2/2020) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91178544>

³²³ Ухвала Хортицького районного суду м. Запоріжжя від 26 серпня 2020 р. (справа № 337/1418/20; провадження № 2-р/337/2/2020) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91178544>

³²⁴ Ухвала Хортицького районного суду м. Запоріжжя від 26 серпня 2020 р. (справа № 337/1418/20; провадження № 2-р/337/2/2020) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91178544>

Також роз'яснення було надано в Ухвалі Заводського районного суду м. Запоріжжя від 7 вересня 2020 р. (справа № 332/4416/19; провадження №: 2-р/332/4/20), у резолютивній частині якої вказано:

“Роз`яснити, що сума у 23000 (двадцять три тисячі) гривень моральної шкоди спричиненої внаслідок професійного захворювання, яку рішенням Заводського районного суду м. Запоріжжя від 05.03.2020 року визначено до стягнення з відповідача на користь ОСОБА_1 обчислюється без віднімання сум податків і зборів”³²⁵. “Останні підлягають нарахуванню роботодавцем під час виконання відповідного судового рішення, унаслідок чого виплачена працівнику сума зменшується на суму податків і зборів”³²⁶.

Окрім того, національні суди вирішували стягувати моральну шкоду із відповідачів-роботодавців із урахуванням утримання із них податків у таких рішеннях:

–Постанові Дніпровського апеляційного суду від 19 серпня 2020 р. (справа № 212/1151/20; провадження № 22-ц/803/5674/20)³²⁷

–Рішенні Красноармійського міськрайонного суду Донецької області від 1 жовтня 2020 р. (справа № 235/5067/20; провадження № 2/235/1729/20)³²⁸

–Рішенні Красноармійського міськрайонного суду Донецької області від 1 жовтня 2020 р. (справа № 235/5068/20; провадження № 2/235/1730/20)³²⁹

–Рішенні Красноармійського міськрайонного суду Донецької області від 5 жовтня 2020 р. (справа № 235/5146/20; провадження № 2/235/1755/20)³³⁰

–Рішенні Красноармійського міськрайонного суду Донецької області від 7 жовтня 2020 р. (справа № 235/3596/20; провадження № 2/235/1396/20)³³¹

---

³²⁵ Ухвала Заводського районного суду м. Запоріжжя від 7 вересня 2020 р. (справа № 332/4416/19; провадження №: 2-р/332/4/20) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91352821>

³²⁶ Ухвала Заводського районного суду м. Запоріжжя від 7 вересня 2020 р. (справа № 332/4416/19; провадження №: 2-р/332/4/20) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91352821>

³²⁷ Постанова Дніпровського апеляційного суду від 19 серпня 2020 р. (справа № 212/1151/20; провадження № 22-ц/803/5674/20) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91088550>

³²⁸ Рішення Красноармійського міськрайонного суду Донецької області від 1 жовтня 2020 р. (справа № 235/5067/20; провадження № 2/235/1729/20) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91948821>

³²⁹ Рішення Красноармійського міськрайонного суду Донецької області від 1 жовтня 2020 р. (справа № 235/5068/20; провадження № 2/235/1730/20) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91948746>

³³⁰ Рішення Красноармійського міськрайонного суду Донецької області від 5 жовтня 2020 р. (справа № 235/5146/20; провадження № 2/235/1755/20) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/92015634>

–Рішенні Красноармійського міськрайонного суду Донецької області від 21 жовтня 2020 р. (справа № 235/5908/20; провадження № 2/235/1919/20)³³²

–Рішенні Красноармійського міськрайонного суду Донецької області від 21 жовтня 2020 р. (справа № 235/5910/20; провадження № 2/235/1920/20)³³³

Іншим аспектом є податкові особливості стягнення моральної шкоди у випадку, коли відповідачем не є роботодавець. Для з'ясування цього питання звернемося до судової практики.

У Рішенні Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 28 вересня 2020 р. (справа № 214/5063/20; провадження 2/214/2442/20) міститься таке обґрунтування:

“Як вбачається з матеріалів справи, в даному випадку мова йде про суми відшкодування збитків, завданих платнику податків – ОСОБА_1 внаслідок заподіяння їй шкоди здоров'ю, отже вищевказані зміни не поширюються на оподаткування сум, що за рішенням суду спрямовуються на відшкодування збитків, завданих платнику внаслідок заподіяння йому шкоди життю та здоров'ю”³³⁴.

“У зв'язку з вищевикладеним, суд вважає за необхідне зазначити, що розмір моральної шкоди у 70 000 грн. як такої, що заподіяна позивачеві внаслідок ушкодження її здоров'я, необхідно стягнути з Управління виконавчої дирекції Фонду соціального страхування України в Дніпропетровській області без урахування утримання з нього обов'язкових податків і зборів”³³⁵.

Суд вирішив:

“Стягнути з Управління виконавчої дирекції Фонду соціального страхування України в Дніпропетровській області на користь ОСОБА_1 70

---

³³¹ Рішення Красноармійського міськрайонного суду Донецької області від 7 жовтня 2020 р. (справа № 235/3596/20; провадження № 2/235/1396/20) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/92042234>

³³² Рішення Красноармійського міськрайонного суду Донецької області від 21 жовтня 2020 р. (справа № 235/5908/20; провадження № 2/235/1919/20) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/92351137>

³³³ Рішення Красноармійського міськрайонного суду Донецької області від 21 жовтня 2020 р. (справа № 235/5910/20; провадження № 2/235/1920/20) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/92351138>

³³⁴ Рішення Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 28 вересня 2020 р. (справа № 214/5063/20; провадження 2/214/2442/20) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91942736>

³³⁵ Рішення Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 28 вересня 2020 р. (справа № 214/5063/20; провадження 2/214/2442/20) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91942736>

000 грн. 00 коп. в рахунок відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок ушкодження її здоров'я (без нарахування та утримання податку з доходів фізичних осіб та інших зборів і платежів) ”³³⁶.

Аналогічний підхід застосовано в інших рішеннях, зокрема у:

–Рішенні Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 28 вересня 2020 р. (справа № 214/5066/20; провадження № 2/214/2444/20)³³⁷

–Рішенні Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 22 жовтня 2020 р. (справа № 214/5413/20; провадження № 2/214/2577/20)³³⁸

–Рішенні Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 22 жовтня 2020 р. (справа № 214/5414/20; провадження № 2/214/2578/20)³³⁹

Цілком протилежним є підхід у Постанові Дніпровського апеляційного суду від 18 серпня 2020 р. (справа № 213/112/20; провадження № 22-ц/803/6519/20), у якій суд постановив:

“Рішення Інгулецького районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 28 травня 2020 року змінити, збільшивши розмір моральної шкоди, стягнутої з Управління виконавчої дирекції Фонду соціального страхування України в Дніпропетровській області на користь ОСОБА_1 з 50000,00 гривень до 80000 (вісімдесят тисяч) гривень 00 (нуль) копійок, з урахуванням утримання з нього обов'язкових податків і зборів, в розмірі, який перевищує чотирикратний розмір мінімальної заробітної плати,

³³⁶ Рішення Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 28 вересня 2020 р. (справа № 214/5063/20; провадження 2/214/2442/20) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91942736>

³³⁷ Рішення Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 28 вересня 2020 р. (справа № 214/5066/20; провадження № 2/214/2444/20) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91942737>

³³⁸ Рішення Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 22 жовтня 2020 р. (справа № 214/5413/20; провадження № 2/214/2577/20) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/92391375>

³³⁹ Рішення Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 22 жовтня 2020 р. (справа № 214/5414/20; провадження № 2/214/2578/20) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/92391377>

встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року, або в розмірі, визначеному законом”³⁴⁰.

Отже, у практиці національних судів наявні два суперечливі підходи:

1. Перший підхід полягає у неврахуванні утримання податків із відповідача-Управління виконавчої дирекції Фонду соціального страхування України в області (далі – Фонд), який проілюстрований у Рішенні Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 28 вересня 2020 р. (справа № 214/5063/20; провадження 2/214/2442/20)³⁴¹, а також в аналогічних зазначених вище рішеннях.

2. Другий підхід, відповідно, передбачає урахування утримання податків із відповідача-Фонду і відображений у Постанові Дніпровського апеляційного суду від 18 серпня 2020 р. (справа № 213/112/20; провадження № 22-ц/803/6519/20)³⁴².

Отже, виникає логічне запитання – який підхід є коректним?

Варто зауважити, що кінцеві висновки, що не потрібно нараховувати та утримувати податки, коли моральну шкоду відшкодовує Фонд, є правильними у рішеннях, які формують перший підхід, тобто у Рішенні Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 28 вересня 2020 р. (справа № 214/5063/20; провадження 2/214/2442/20)³⁴³ та схожих згаданих рішеннях, однак аргументація є хибною.

Для цієї категорії справ правильним є таке обґрунтування.

³⁴⁰ Постанова Дніпровського апеляційного суду від 18 серпня 2020 р. (справа № 213/112/20; провадження № 22-ц/803/6519/20) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91113136>

³⁴¹ Рішення Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 28 вересня 2020 р. (справа № 214/5063/20; провадження 2/214/2442/20) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91942736>

³⁴² Постанова Дніпровського апеляційного суду від 18 серпня 2020 р. (справа № 213/112/20; провадження № 22-ц/803/6519/20) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91113136>

³⁴³ Рішення Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 28 вересня 2020 р. (справа № 214/5063/20; провадження 2/214/2442/20) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91942736>

Відповідно до **абзацу** першого підпункту 165.1.1 пункту 165.1 статті 165 ПК України, у загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід платника податку не входять такі доходи:

“165.1.1 сума державної та соціальної матеріальної допомоги, державної допомоги, компенсацій (включаючи грошові компенсації особам з інвалідністю, на дітей з інвалідністю при реалізації індивідуальних програм реабілітації осіб з інвалідністю, суми допомоги по вагітності та пологах), винагород і страхових виплат, які отримує платник податку з бюджетів та **фондів загальнообов’язкового державного соціального страхування** та у формі фінансової допомоги особам з інвалідністю з Фонду соціального захисту інвалідів згідно із законом (...)”³⁴⁴.

Останній абзац підпункту 165.1.1 пункту 165.1 статті 165 ПК України передбачає: “Винятки, передбачені цим підпунктом, не поширюються на виплату заробітної плати, грошової (вихідної) допомоги при виході на пенсію (у відставку) та **виплату, пов’язану з тимчасовою втратою працездатності**”³⁴⁵.

У п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону України “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування” виокремлено три види соціального страхування, а саме:

- 1) у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності;
- 2) від нещасного випадку, до якого входять – нещасний випадок на виробництві та професійне захворювання, які спричинили втрату працездатності;
- 3) медичне³⁴⁶.

Соціальне страхування від нещасного випадку є окремим видом, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону України “Про загальнообов’язкове державне

---

³⁴⁴ Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

³⁴⁵ Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

³⁴⁶ Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23 вересня 1999 р. № 1105-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text>

соціальне страхування”³⁴⁷, тому на нього не поширюється останній абзац підпункту 165.1.1 пункту 165.1 статті 165 ПК України³⁴⁸.

Про правильність наведеної аргументації свідчить позиція у Заочному рішенні Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 25 червня 2020 р. (справа № 937/2952/20; провадження № 2/937/1833/20), де суд дійшов висновку про необхідність виплати направленої для сплати податків частини суми страхового відшкодування за моральну шкоду, яка заподіяна смертю чоловіка через ДТП, із таким обґрунтуванням:

“Статтею 165 ПК України (на час виникнення спірних правовідносин) визначено доходи, які не включаються до розрахунку загального місячного (річного) оподаткованого доходу”³⁴⁹.

“Статтею 165.1.27 “в” ПК України (на час виникнення спірних правовідносин) визначено, що сума страхової виплати, страхового відшкодування або викупна сума, отримана платником податку за договором страхування від страховика-резидента або страховика-нерезидента, іншого ніж довгострокове страхування життя (у тому числі страхування довічних пенсій) та недержавне пенсійне забезпечення не включається до розрахунку загального місячного (річного) оподаткованого доходу, у разі якщо під час страхування цивільної відповідальності сума страхового відшкодування не перевищує розмір шкоди, фактично заподіяної вигодонабувачу (бенефіціару), яка визначається за звичайними цінами на дату такої страхової виплати”³⁵⁰.

---

³⁴⁷ Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23 вересня 1999 р. № 1105-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text>

³⁴⁸ Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

³⁴⁹ Заочне рішення Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 25 червня 2020 р. (справа № 937/2952/20; провадження № 2/937/1833/20) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90060491>

³⁵⁰ Заочне рішення Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 25 червня 2020 р. (справа № 937/2952/20; провадження № 2/937/1833/20) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90060491>

“Таким чином, саме норми зазначеного підпункту поширюються на суму страхового відшкодування, яка виплачується безпосередньо страховиком-резидентом фізичній особі (вигодонабувачу)”³⁵¹.

“На підставі вищевикладеного та згідно положень ст. 165 ПК України страхове відшкодування – є доходом, який не включається до розрахунку загального місячного (річного) оподаткованого доходу, а тому не підлягає оподаткуванню з доходів фізичних осіб та здійснюється виключно в порядку та на умовах встановлених Законом України “Про обов’язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів””³⁵².

Отже, оскільки у Рішенні Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 28 вересня 2020 р. (справа № 214/5063/20; провадження 2/214/2442/20)³⁵³, а також інших наведених вище судових рішеннях, де Фонд був відповідачем, вимоги про відшкодування моральної шкоди, завданої здоров’ю, були заявлені у зв’язку з нещасними випадками, на них поширюється дія абзацу першого підпункту 165.1.1 пункту 165.1 статті 165 ПК України³⁵⁴ і, відповідно, присуджені виплати не підлягають оподаткуванню.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ III

1. Аналіз рішень національних судів у цьому Розділі, а також досвід написання двох позовів про відшкодування шкоди під час проходження практики в Адвокатському об’єднанні “МедЛекс”, дозволяє стверджувати про те, що обґрунтування моральної шкоди зводиться до емоційного опису страждань, яких зазнала особа, через заподіяння шкоди здоров’ю. Також, окрім

³⁵¹ Заочне рішення Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 25 червня 2020 р. (справа № 937/2952/20; провадження № 2/937/1833/20) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90060491>

³⁵² Заочне рішення Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 25 червня 2020 р. (справа № 937/2952/20; провадження № 2/937/1833/20) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90060491>

³⁵³ Рішення Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 28 вересня 2020 р. (справа № 214/5063/20; провадження 2/214/2442/20) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91942736>

³⁵⁴ Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

посилання на законодавство, додається практика судів із схожими обставинами справи, де присуджувалася певна сума відшкодування моральної шкоди.

2. Податкові зміни стосовно відшкодування моральної шкоди, завданої здоров'ю, набрали чинності нещодавно, а саме 23.05.2020³⁵⁵³⁵⁶, отож, спірні моменти правозастосування, які через це виникають, повинні вирішуватися судами безпосередньо у тексті судового рішення. Якщо із тексту судового рішення для сторін та виконавців судового рішення складно визначити правомірність утримання чи неутримання відповідного податку потрібно, щоб суд вирішив суперечність за допомогою роз'яснення судового рішення.

3. Практика національних судів щодо надання роз'яснень судових рішень в частині спірних аспектів щодо утримання або не утримання податку на доходи фізичних осіб та військового збору є не послідовною – в одних випадках суди надають роз'яснення, наприклад в Ухвалі Хортицького районного суду м. Запоріжжя від 26 серпня 2020 р. (справа № 337/1418/20; провадження № 2-р/337/2/2020)³⁵⁷, а в інших – відмовляються їх надати, наприклад в Ухвалі Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 14 серпня 2020 р. (справа № 335/10035/19; провадження № 2-р/335/6/2020)³⁵⁸.

4. Відмова надати роз'яснення судового рішення щодо правильного здійснення оподаткування сум, які присуджені за відшкодування моральної шкоди, завданої здоров'ю, у проаналізованих рішеннях є неправомірною та необґрунтованою.

---

³⁵⁵ Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві: Закон України від 16 січня 2020 р. № 466-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20#Text>

³⁵⁶ Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

³⁵⁷ Ухвала Хортицького районного суду м. Запоріжжя від 26 серпня 2020 р. (справа № 337/1418/20; провадження № 2-р/337/2/2020) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91178544>

³⁵⁸ Ухвала Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 14 серпня 2020 р. (справа № 335/10035/19; провадження № 2-р/335/6/2020) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91032980>

ВИСНОВКИ

1. Доходимо висновку, що розмежування понять “школа” і “збитки” полягає у такому: між поняттям “школа” та поняттям “збитки” розташоване поняття “майнова школа”, яке, своєю чергою, є частиною “шкоди”, а також наближене за значенням до поняття “збитки” із заувагою, що поняття “збитки” не передбачає відшкодування шкоди в натурі згідно з ч. 4 ст. 22 ЦК України³⁵⁹. Водночас, поняття “моральна школа” входить до складу поняття “шкоди”, однак є незалежним поняттям щодо “майнової шкоди” та “збитків” через положення ч. 4 ст. 23 ЦК України³⁶⁰.

2. Право на відшкодування шкоди, завданої здоров’ю – це можливість людини отримати умовну грошову оцінку негативного впливу на здоров’я людини в матеріальному та/або моральному вимірах.

3. Аналіз судової практики дає підстави виокремити такі підходи щодо визначення розмірів моральної шкоди, завданої здоров’ю:

–застосування аналогії, коли є кілька судових рішень із схожими обставинами справи та однаковими або майже однаковими сумами відшкодування моральної шкоди;

–присудження розміру відшкодування моральної шкоди, який заявила сторона;

–присудження меншого розміру відшкодування моральної шкоди, ніж зазначено в позовних вимогах, із обов’язковою необхідністю обґрунтування цього;

–здійснення прив’язки до висновку експерта.

4. Дослідження судової практики стосовно наявності/відсутності обов’язку утримувати податки із сум, які присуджені за відшкодування моральної шкоди, завданої здоров’ю, дає підстави дійти висновку, що стягнення моральної шкоди з роботодавця відбувається з урахуванням податків.

---

³⁵⁹ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

³⁶⁰ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

Натомість, якщо відповідачем є Фонд соціального страхування України, а справа стосується відшкодування моральної шкоди, завданої здоров'ю, через нещасний випадок, то стягнення моральної шкоди здійснюється без урахування податків через дію абзацу першого підпункту 165.1.1 пункту 165.1 статті 165 ПК України³⁶¹.

5. Аналіз судової практики дозволяє дійти висновку, що у правовідносинах щодо оподаткування моральної шкоди, завданої здоров'ю, наявний податковий агент, на якого покладено обов'язок зі сплати податків за рахунок особи, якій присуджено відшкодування, згідно з підпунктом 14.1.180 пункту 14.1 статті 14 ПК України³⁶².

6. Оподаткування моральної шкоди, завданої здоров'ю, є несправедливим щодо особи, здоров'ю якої заподіяно шкоду. На нашу думку, для поєднання обох цілей – надходження податків до бюджету та дотримання балансу між інтересами особи, якій завдано моральної шкоди, та державними інтересами, доцільно, щоб законодавець поклав податковий тягар на особу, яка відшкодовує шкоду. Тобто необхідно, щоб сплата податків за моральну шкоду, завдану здоров'ю, здійснювалася за рахунок особи, яка відшкодовує шкоду, а не за рахунок особи, якій заподіяно моральну шкоду здоров'ю.

---

³⁶¹ Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

³⁶² Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Наукові джерела

1. С.В. Антонов. Особливості відшкодування шкоди, заподіяної пацієнтові невдалим медичним втручанням. Журнал “Управління закладом охорони здоров’я”. № 7. 2007 р.

URL: <http://www.medlawcenter.com.ua/ua/publications/76.html>

2. Л.М. Баранова. Відшкодування збитків як спосіб захисту цивільних прав. 1-10 с.

URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/download/62350/57906>

3. С.Б. Булеца. Проблема визначення розміру компенсації моральної шкоди, заподіяної життю та здоров'ю фізичної особи, в Україні та Угорщині. Актуальні проблеми держави і права. 2005 р. Вип. 24. 304-309 с.

URL: <http://www.apdp.in.ua/v24/46.pdf>

4. А.А. Герц. Договірні зобов'язання у сфері надання медичних послуг: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук. Львів. 2016 р. 421 с.

URL: http://idpnan.org.ua/files/gerts-a.a.-dogovirni-zobov_yazannya-u-sferi-nadannya-medichnih-poslug-_d_.pdf

5. І.І. Митрофанов, Т.В. Гайкова. “Шкода” та “збитки”: співвідношення понять. Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського. 2012 р. Випуск 3 (74).196-200 с.

URL: [http://www.kdu.edu.ua/statti/2012-3-1\(74\)/196.pdf](http://www.kdu.edu.ua/statti/2012-3-1(74)/196.pdf)

6. І.Я. Сенюта. Цивільно-правове регулювання відносин у сфері надання медичної допомоги: питання теорії і практики: монографія. Львів: Видавництво ЛОБФ “Медицина і право”. 2018 р. 640 с.

URL: https://www.academia.edu/41752023/%D0%A6%D0%98%D0%92%D0%86%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%9E_%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E%D0%92%D0%95_%D0%A0%D0%95%D0%93%D0%A3%D0%9B%D0%AE%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF_%D0%92%D0%86%D0%94%D0%9D%D0%9E%D0%A1%D0%98%D0%9D_%D0%A3_%D0%A

1%D0%A4%D0%95%D0%A0%D0%86 %D0%9D%D0%90%D0%94%D0%90
%D0%9D%D0%9D%D0%AF_%D0%9C%D0%95%D0%94%D0%98%D0%A7
%D0%9D%D0%9E%D0%87_%D0%94%D0%9E%D0%9F%D0%9E%D0%9C
%D0%9E%D0%93%D0%98_%D0%BF%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD
%D0%BD%D1%8F_%D1%82%D0%B5%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%97
%D1%96_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%BA
%D0%B8

7. І.Я. Сенюта. Цивільно-правова відповідальність у сфері надання медичної допомоги: методичні рекомендації для адвокатів. Харків: Фактор, 2018 р. 64 с.

8. Р.Ю. Ханик-Посполітак. Відшкодування шкоди в цивільному законодавстві: український та європейський підходи. Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. 2016 р. Т. 181. 103-106 с.

URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/9858/Khanyk-Pospolitak_Vidshkoduvannia_shkody.pdf?sequence=1&isAllowed=y

9. Сучасний тлумачний словник української мови: 60 000 слів. За заг. ред. д-ра

філол. наук, проф. В.В. Дубічинського. Х.: ВД “ШКОЛА”, 2009 р. 832 с.

Практика ЄСПЛ

1. HUDOC

URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%20>

2. ECHR, A, B and C v. Ireland. – 16 December 2010. – Application no. 25579/05

URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:\[%22document%22\],\[%22itemid%22:\[%22001-102332%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:[%22document%22],[%22itemid%22:[%22001-102332%22]})

3. ЄСПЛ, Бендерський проти України. – 15 листопада 2007 р. – Заява № 22750/02.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_313#Text

4. ECHR, W.P. v. United Kingdom. – 13 May 1980. – Application no. 8416/78

URL: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-74270&filename=W.P.%20v.%20the%20UNITED%20KINGDOM.pdf>

5. ECHR, Mehmet Şentürk and Bekir Şentürk v. Turkey. – 9 April 2013. – Application no. 13423/09

URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:\[%22document%22\],%22itemid%22:\[%22001-118722%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-118722%22]})

Законодавство України

1. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затверджена Наказом Міністерства юстиції України від 8 листопада 1998 р. № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 26 грудня 2012 р. № 1950/5)

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>

2. Інструкція про проведення судово-медичної експертизи, затверджена Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 1995 р. № 6.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0254-95#Text>

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

4. Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з медичної практики, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 2 березня 2016 р. № 285.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/285-2016-%D0%BF#Text>

5. Наказ Міністерства охорони здоров'я України “Про організацію клініко-експертної оцінки якості надання медичної допомоги та медичного обслуговування” від 5 лютого 2016 р. № 69.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0285-16#Text>

6. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801-XII.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>

7. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
8. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>
9. Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції: Закон України від 19 травня 2011 р. № 3390-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3390-17#Text>
10. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві: Закон України від 16 січня 2020 р. № 466-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20#Text>
11. Про Державний бюджет України на 2020 рік: Закон України від 14 листопада 2019 р. № 294-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20#Text>
12. Про Державний бюджет України на 2021 рік: Закон України від 15 грудня 2020 р. № 1082-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text>
13. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23 вересня 1999 р. № 1105-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text>
14. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 р. № 1023-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>
15. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 2 березня 2015 р. № 222-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>
16. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 5 квітня 2007 р. № 877-V.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text>

17. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Закон України від 1 липня 2004 р. № 1961-IV.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15#Text>

18. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text>

19. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038-XII.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>

20. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

21. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-VI.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

22. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

Судова практика національних судів

1. Єдиний державний реєстр судових рішень

URL: <http://reyestr.court.gov.ua/>

2. Заочне рішення Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 25 червня 2020 р. (справа № 937/2952/20; провадження № 2/937/1833/20) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90060491>

3. Постанова Восьмого апеляційного адміністративного суду від 21 січня 2019 р. (№ 857/3675/18)

URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79348541>

4. Постанова Волинського апеляційного суду від 18 грудня 2019 р. (справа № 161/10306/19; провадження № 22-ц/802/1142/19)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86524250>
5. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 5 грудня 2018 р. (справа № 210/5258/16-ц; провадження № 14-463 цс 18)
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78750868>
6. Постанова Верховного Суду від 18 квітня 2018 р. (справа № 165/325/17; провадження № 61-11674св18)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73598555>
7. Постанова Верховного Суду від 27 лютого 2019 р. (справа № 755/2545/15-ц, провадження № 61-47866св18)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81020404>
8. Постанова Верховного Суду від 5 вересня 2019 р. (справа № 212/1055/18-ц; провадження № 61-2386сво19)
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84182574>
9. Постанова Верховного Суду від 15 квітня 2020 р. (справа № 490/8074/17; провадження № 61-10114св19)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89139412>
10. Постанова Верховного Суду від 6 травня 2020 р. (справа № 742/554/19; провадження № 61-20355св19)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89137271>
11. Постанова Верховного Суду від 4 листопада 2020 р. (справа № 686/6022/18; провадження № 61-22818 св 19)
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92973097#>
12. Постанова Дніпровського апеляційного суду від 18 серпня 2020 р. (справа № 213/112/20; провадження № 22-ц/803/6519/20)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91113136>
13. Постанова Дніпровського апеляційного суду від 19 серпня 2020 р. (справа № 212/1151/20; провадження № 22-ц/803/5674/20)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91088550>

14. Постанова Київського апеляційного суду від 14 травня 2019 р. (справа № 22-6646; провадження № 753/23179/17)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81772264>
15. Постанова Київського апеляційного суду від 29 травня 2019 р. (справа № 755/6312/16; провадження № 22-ц/824/6018/2019)
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82155934>
16. Постанова Київського апеляційного суду від 22 січня 2020 р. (справа № 361/7368/19; апеляційне провадження № 22-ц/824/1556/2020)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88231673>
17. Постанова Одеського апеляційного суду від 24 лютого 2020 р. (справа № 521/16093/18; провадження № 22-ц/813/1261/20)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87825441>
18. Постанова Північного апеляційного господарського суду від 28 травня 2019 р. (справа № 910/12472/18)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82115206>
19. Постанова Пленуму Верховного Суду України “Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди” від 27 березня 1992 р. № 6
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92#Text>
20. Постанова Пленуму Верховного Суду України “Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди” від 31 березня 1995 р. № 4
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95#Text>
21. Рішення Дарницького районного суду м. Києва від 6 вересня 2016 р. (справа № 753/5834/16-ц; провадження № 2/753/3995/16)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62518054>
22. Рішення Дніпровського районного суду м. Києва від 22 грудня 2017 р. (справа № 755/18352/16-ц)
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/71401111#>

23. Рішення Дніпровського районного суду м. Києва від 10 січня 2019 р. (справа № 755/6312/16-ц)
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79216095#>
24. Рішення Залізничного районного суду м. Львова від 9 лютого 2016 р. (справа № 462/2760/15-ц)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/55738897>
25. Рішення Корольовського районного суду м. Житомира від 13 лютого 2017 р. (справа № 296/7160/16-ц; 2/296/663/17)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/65635131>
26. Рішення Красноармійського міськрайонного суду Донецької області від 1 жовтня 2020 р. (справа № 235/5067/20; провадження № 2/235/1729/20)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91948821>
27. Рішення Красноармійського міськрайонного суду Донецької області від 1 жовтня 2020 р. (справа № 235/5068/20; провадження № 2/235/1730/20)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91948746>
28. Рішення Красноармійського міськрайонного суду Донецької області від 5 жовтня 2020 р. (справа № 235/5146/20; провадження № 2/235/1755/20)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/92015634>
29. Рішення Красноармійського міськрайонного суду Донецької області від 7 жовтня 2020 р. (справа № 235/3596/20; провадження № 2/235/1396/20)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/92042234>
30. Рішення Красноармійського міськрайонного суду Донецької області від 21 жовтня 2020 р. (справа № 235/5908/20; провадження № 2/235/1919/20)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/92351137>
31. Рішення Красноармійського міськрайонного суду Донецької області від 21 жовтня 2020 р. (справа № 235/5910/20; провадження № 2/235/1920/20)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/92351138>
32. Рішення Куп'янського міськрайонного суду Харківської області від 20 червня 2014 р. (справа № 628/612/14-ц; провадження № 2/628/461/14)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/39494275>

33. Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 5 травня 2014 р. (справа № 463/863/13-ц; провадження № 2/463/100/14)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38638411>
34. Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 23 червня 2014 р. (справа № 463/1084/14-ц; провадження № 2/463/942/14)
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/39576855>
35. Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 29 жовтня 2014 р. (справа №463/3347/14-ц; провадження №2/463/1589/14)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/41114270>
36. Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 28 вересня 2018 р. (справа №463/1406/18; провадження №2/463/1210/18)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76789175>
37. Рішення Орджонікідзевського районного суду м. Маріуполя Донецької області від 26 жовтня 2015 р. (справа № 265/3642/15-ц; провадження № 2/265/1697/15)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/53143415>
38. Рішення Перемишлянського районного суду Львівської області від 11 березня 2015 р. (справа № 449/1479/14-ц)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/54911272>
39. Рішення Приморського районного суду м. Одеси від 28 квітня 2015 р. (справа № 522/21210/13-ц; провадження № 2/522/38/15)
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/43838596>
40. Рішення Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 28 вересня 2020 р. (справа № 214/5063/20; провадження 2/214/2442/20)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91942736>
41. Рішення Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 28 вересня 2020 р. (справа № 214/5066/20; провадження № 2/214/2444/20)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91942737>

42. Рішення Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 22 жовтня 2020 р. (справа № 214/5413/20; провадження № 2/214/2577/20)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/92391375>
43. Рішення Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 22 жовтня 2020 р. (справа № 214/5414/20; провадження № 2/214/2578/20)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/92391377>
44. Рішення Смілянського міськрайонного суду Черкаської області від 9 лютого 2017 р. (справа № 703/3912/16-ц; 2/703/202/17)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/64670031>
45. Рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 16 серпня 2016 р. (справа № 760/22889/15-ц; провадження № 2-1139/16)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62471102>
46. Рішення Тернівського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 23 червня 2020 р. (справа № 215/2501/20; провадження № 2/215/2028/20)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89982138>
47. Рішення Хмельницького міськрайонного суду від 31 липня 2019 р. (справа № 686/6022/18; провадження № 2/686/1143/19)
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83533827>
48. Рішення Уманського міськрайонного суду Черкаської області від 14 липня 2020 р. (справа № 705/3640/19; 2/705/832/20)
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90459924>
49. Рішення Шевченківського районного суду м. Львова від 18 вересня 2018 р. (справа № 466/3666/17)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76733509>
50. Рішення Шевченківського районного суду м. Львова від 25 листопада 2014 р. (справа № 466/2840/14-ц)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/41627018>

51. Ухвала Апеляційного суду Одеської області від 10 квітня 2018 р. (справа № 522/11305/15-к; провадження № 11-кп/785/420/18)
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73330863>
52. Ухвала Верховного Суду від 10 липня 2019 р. (справа № 755/6312/16-ц; провадження № 61-12590ск19)
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82938206>
53. Ухвала Заводського районного суду м. Запоріжжя від 7 вересня 2020 р. (справа № 332/4416/19; провадження №: 2-р/332/4/20)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91352821>
54. Ухвала Малинського районного суду Житомирської області від 5 серпня 2020 р. (справа № 283/518/17-ц; провадження № 2-р/283/2/20)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90778982>
55. Ухвала Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 14 серпня 2020 р. (справа № 335/10035/19; провадження № 2-р/335/6/2020)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91032980>
56. Ухвала Приморського районного суду м. Одеси від 26 грудня 2017 р. (справа № 522/11305/15-к; провадження № 1-кп/522/110/17)
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/71222598>
57. Ухвала Хмельницького апеляційного суду від 21 листопада 2019 р. (справа № 686/6022/18; провадження № 22-ц/4820/1795/19)
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85867854>
58. Ухвала Хортицького районного суду м. Запоріжжя від 26 серпня 2020 р. (справа № 337/1418/20; провадження № 2-р/337/2/2020)
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91178544>

ДОДАТОК

Громадська організація «Фундація медичного права та біоетики України»

79495, м. Львів-Винники, вул. Лісна, 33 к.т. 2322417,

р/р 26004656159300

в АТ Укрсиббанк, МФО 351005, ЄДРПОУ 36248234

Вих. № ___ від _____ року

Державна податкова служба України

Код ЄДРПОУ: 43005393

Адреса: 04053, м. Київ, Львівська площа, буд. 8

Електронна пошта: post@tax.gov.ua

Керівнику Любченкові О. М.

Вельмишановний Олексію Миколайовичу!

Відповідно до п. 2.1. Статуту ГО «Фундація медичного права та біоетики України», затвердженого ухвалою голови зборів № 8 від 21.12.2016 р., основною метою діяльності Фундації є охорона і захист законних прав та інтересів своїх членів і сприяння розвитку медичного права як галузі права, науки та навчальної дисципліни, біоетики та громадського здоров'я. Для здійснення своїх цілей Фундація, зокрема, має право звертатись до органів державної влади із пропозиціями (п. 2.4.3 Статуту Фундації).

Відповідно до п. 2 ч.1 ст. 21 Закону України «Про громадські об'єднання» для здійснення своєї мети (цілей) громадське об'єднання має **право звертатися** у порядку, визначеному законом, до органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб з пропозиціями (зауваженнями), заявами (клопотаннями), скаргами.

Відтак, звертаємося до Вас із **проханням надати роз'яснення** підпункту "а" підпункту 164.2.14 пункту 164.2 статті 164 Податкового кодексу України від 02.12.2010 (далі – ПК України), зміни до якого були внесені згідно із Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві» від 16.01.2020.

Відповідно до згаданого законодавчого положення, про роз'яснення якого ми звертаємося, до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника податку включається дохід у вигляді неустойки (штрафів, пені), відшкодування матеріальної або немайнової (моральної) шкоди, крім:

а) сум, що за рішенням суду спрямовуються на відшкодування збитків, завданих платнику податку внаслідок заподіяння йому матеріальної шкоди, а також шкоди життю та здоров'ю, а також **відшкодувань моральної шкоди в розмірі, визначеному рішенням суду, але не вище чотирикратного розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року, або в розмірі, визначеному законом.**

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» від 14.11.2019, станом на 01.01.2020 встановлено мінімальну заробітну плату в сумі 4723 гривні. Відтак, чотирикратний розмір мінімальної заробітної плати становить: 18892 гривні (4 x 4723 гривні).

Тобто, згідно з цими змінами, суми відшкодування моральної шкоди, які перевищують **18892 гривні** підлягають оподаткуванню. Як наслідок, виникає податкове зобов'язання зі сплати **податку на доходи фізичних осіб** (ПДФО) за ставкою **18 %** відповідно до пункту 167.1 статті 167 ПК України та **військового збору (ВЗ)** за ставкою **1,5 %** відповідно пункту 16-1 підрозділу 10 розділу XX ПК України.

Втім, при правозастосуванні виникають деякі запитання, які потребують роз'яснень, зокрема, чи наявний податковий агент у таких правовідносинах і щодо виду судових рішень, на які такі зміни поширюються.

Враховуючи наведене та на підставі п. 2 ч. 1 ст. 21 Закону України «Про громадські об'єднання», —

ПРОСИМО:

1. Надати відповіді на такі запитання з відповідним нормативним обґрунтуванням:

1.1 На кого покладено обов'язок із нарахування та сплати податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) та військового збору (ВЗ) на суму моральної шкоди: на особу, якій присуджено відшкодування моральної шкоди, чи на особу, яка зобов'язана сплатити відшкодування моральної шкоди згідно з рішенням суду?

1.2 Чи задіяний у таких правовідносинах податковий агент? Якщо так, то прошу повідомити, в яких конкретно випадках, а також зазначте вичерпний перелік ситуацій, коли податковий агент не задіяний?

1.3 Чи поширюються положення про оподаткування сум відшкодування моральної шкоди на судові рішення, які набрали законної сили до моменту набрання чинності змін, але не були виконані на день набрання чинності податковими змінами?

Просимо розглянути звернення та надати відповідь відповідно до чинного законодавства України. Відповідь просимо надати за поштовою адресою: 79035, м. Львів, вул. Зелена, 115 ж, кв. 73.

З повагою та вдячністю,
президент ГО «Фундація медичного права та біоетики України»
Ірина Сенюта

Виконавець:
Катерина-Дарія Лисик